ياش توركستان

توركستاننڭ ملی قورتولوشی اوچون كورەشوچی آيلق مجموعە

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنڭ دەكابر‌ىدان چیقا باشلاغان	فېورال (شباط) 1933	سان 39

بوسانده:

1 — باسماچیلق ... [1918 $\frac{20}{II}$ 1933] — باش مقاله
2 — باسماچیلار حقندە بر بولشەویك ادیبی (ترجمە) — صابر
3 — «اوزاقلاشترو» اطرافندا — تیمور اوغلی
4 — توركیەدە آی آتلاری — «احمد احمدی»
5 — بر تاریخی افترانگ قارشی — مصطفی
6 — قازاقچی مسئلەسی — ایغنات بیلی (Игнат Билый)
7 — روس ایمپەریالیزمنە قارشی — «امل مجموعەسی»ندەن
8 — توركیەدە
9 — اینگلتەرە-ایران اختلافی
10 — روماباددا
11 — آلمانیادا
12 — مانجوریادا قانچا مسلمان بار؟ — «یەڭی یاپون مخبری»ندەن
13 — بوكونگی توركستان احوالندان
14 — ییگیتلەر (شعر) — دوقتور ایلتەر
* * *
15 — پاریسدا توركستان حقندە بر معروضە
16 — «هزاپوروژیەلیلارنڭ تورك سلطانیغا مكتوبی» — چوقای اوغلی مصطفی
17 — توركستان خبرلەری

Yach Turkestan

Janvier 1933 — (Le jeune Turkestan) — No. 38

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: Moustapha Tchokai-Oghly

یوللیمزغا توغرو كیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنڭ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 4 دولار، آلتی آیلغی 2 1/4 دولار، اوچ آیلغی 1 1/2 دولار

استانبولداغی توركستان تورك گەنچلەر برلگی 1933نچی ییل اوچون گوزەل

بر تقویم

چیقارمشدر. تقویم توركستان ملی بایراغی، ابن سینا وە نوائی رسملەری بلە بزەنگەن. اسعری قیاتی 50 غروشدر. بو تقویمنڭ كیلیمی برلك فائدەسیغا صرف ایتلەجەكدەن حمیتلی دوست وە یورتداشلاریمزنڭ آرتقچا قوشومچالاری شكرانلە قبول قیلینیر. آدرەس:

Türküstan Türk Gençler Birligi
Sultan Ahmet, Mehmet Paşa yokuşu No. 40
İstanbul — Turquie

مجموعەمزگە تیئشلی هر تورلو یوللاماملار اوچون آدرەس:

Moustapha Tchokai-Oghly
7, Square de la Fontaine
Nogent s. Marne (Seine)
France

Abdulvahap Kara

یاش توركستان

توركستاننك ملی قورتولوشی اوچون كوره‌شوچی آیلق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929 نچی ییلنك دكابر... ایدان چیقا باشلاغان	فیورال (شباط) 1933	سان 39

باسماچیلق...

(1933 20/II 1918)

«باسماچیلق» مسئله‌سی بو كونگه چاقلی‌دا ساویت مطبوعاتینی مشغول ایتمه‌كده‌در. بو مسئله‌گه بر كوب غازیتا، مجموعه مقاله‌لاری وه آیریم یازولار حصر ایتلگه‌ن. بولشه‌ویكله‌رنینگ «باسماچیلق»نی، اونینگ توغولوشی سبب‌لریگه وه اونینگ كوچینی تشكیل هه‌م حمایه ایتكه‌ن اجتماعی عنصرغا (یاخود قوتغا) قاراشلاری كوب تاتبیر اوزگه‌ردی. ساویت حكومتینینگ توركستاندا پیدا بولووینینگ برنچی دوره‌سی‌ده‌كی بولشه‌ویك تاریخچیلاری، «باسماچیلق»نینگ توغولوشی سبب‌لرینی وه اونینگ اجتماعی عنصرلارینی آچیقچه توغرو بیلگیله‌یدرلر. گه‌ئورگی سافاروف كتابلاریدا، استالوفنینگ «ژیزن نه‌تسیونالنوسته‌ی» («مللتلر تورموشی») مجموعه‌سیده‌كی وه سولوویچیك دیگه‌ن برینینگ «نووی وستوق»

ساویت وثیقه‌لری ایشكه یارامادی

وقتیله «یاش توركستان»نینگ 20 نچی سانیدا «بر توركستانلی‌نینگ تروتسكیگه خیانت...» باشلقلی مقاله‌ده بحث ایتدیگیمز بوخارالی امینجان سلیمانوف تروتسكی اوستنده‌كی ساویت مأموری پروفه‌سسور پاشوكانیس‌نینگ وكالت حقی ادعاسی اوزرینه بر‌لینده باشلاغان محاكمه سوك آیلاب جیبجیت بولوب كیتكه‌ن ایدی. شو فیورال آینینگ 7 سنده قایتادان قوزغاتیلغان بو دعوانینگ محاكمه‌سنده ساویت مأموری پروفه‌سسور پاشوكانیس امینجان سلیمانوف یاقیندا بر‌لینگه كیله‌جه‌گینی وه اونینگ كیلیشیگه مساعده ایتیلیشی اوچون بر‌لین پولیس مدیریته مراجعت ایتلگه‌نلیگینی بیلدیرمشدر. بو كونگچه امینجاننینگ تیریكلیگی وه اونینگ قایدا ایكه‌نلیگی حقده آچیق یاناندان تاذیب، اوزینی امینجاننینگ «مختار وكیلی» قیلیب كورسه‌توب یوركه‌ن بو ساویت مأمورینینگ بره‌دیرگه اورتاغا چیققان بو شایان دقت یاناندان سوك آلمان محكمه‌سی

(21. Zivilkammer des Landgerichts I. Berlin)

محاكمه‌نی امینجاننینگ بر‌لینگه كیلیشیگه‌چه توختاتوب توروشغا قرار بیرمشدر. ساویت وثیقه‌لری ایشكه یارامادی. امینجاننی آلمان محكمه‌سیگه كورسه‌تمه‌سده‌ن اونینگ تروتسكی ایكه‌ن بو آلداماقلاری آكلانیلماقده‌در.

☆

بیلدیریش: توركستان ملی برلكی «ذنب»نینگ آوروپا وكیلی وه «یاش توركستان» باش محرری چوقای اوغلی مصطفی بیك شو فیورالنینگ 19 نده پاریسده‌كی «برومه‌ته» اداره‌خانه‌سنده «توركستاندا باسماچیلار حركتی» حقده بر معروضه سویله‌یه‌جه‌كدر.

☆

یه‌گی تورك اوپه‌را اثرله‌ری. رفیقمز «استقلال»نینگ 22 نچی سانیدا اوقودوغومزا كوره، بیوك صنعتكار عزیز بیك حاجی بیكلی «كوراوغلو» داستانینی بسته‌له‌یه‌رك اوپه‌را شكلینه سالمشدر. عزیز بیك عینی زماندا «كاوه» اوپه‌راسینی‌دا بیترمشدر.

Abdulvahap Kara

مجموعه‌سنده‌کی مقاله‌لارنده، تورار ریسقول اوغلی کتابنده، هم‌ده
1918-1925 نچی ییللارغا عائد باشقا کوب کتاب، غازیتا وه
مجموعه‌لرده، «باسماچیلق» عامللاری حقندا بزنک اوز فکریمزدن
آنچا فرقلی بولماغان کوب معلومات تاپارسز.

تورکستانده «باسماچیلق» حرکاتی باشلانوویننک 15 ییللغی
مناسبتیله بز بو یرده بو حرکاتنک ایلک دوری وقعه‌لاریی عمومی
بر شکلده تورکستانلی اوقوچیلاریمزنک خاطرلارنده جانلاندیروب
اوتمه‌ک ایسته‌ر ایدک.

«باسماچیلق» آنق اولاراق قاچان باشلانمشدی؟

آنق جواب بریلیشی لازم بولغان برنچی سوراق مه‌نه بودر.

«قوموینیچسکایا میسل» («قوموینست فکری») دیگه‌ن
تاشکند مجموعه‌سی، 1927 نچی ییلغی 5 نچی ساننک «1918 نچی
ییل وقعه‌لاری شونله‌ری (خرونیکی)» بحثنده، بولشه‌ویکلرنک
رسمی فکر تارقانوچیسی بولغان «ناشا غازیتا» غازیتاسیننگ 32 نچی
سانندا (فیورال — 1918) یازیلغان خبرلارغا تایانوب تو‌به‌نده‌کی
معلوماتنی بیره‌در:

«20 نچی فیورال. فرغانه ولایتی. خوقندا مختاریت حکو-
متی یوقولادی تارقالغان. خوقند مختاریت حکومتینی حمایه
ایتکه‌ن قوشون قسماً قورالسزلاندیریلماقدا. اطرافغا قاچقان قسمی
ایسه سیاسی باسماچیلققا یکیز قورماقدادر».

مه‌نه شو تاریخنی آنق دیب تاپماق لازم. ایکنچی بر بولشه-
ویک شهادتیده تو‌به‌نده‌کی‌ده‌ن عبارتدر. که‌شونکی سافاروف یازادر:
«باسماچیلق، بر یاقدان «خوقند مختاریتی» ننک (بولشه‌ویکلر
تامانیدان) تاروماد ایتلمه‌سی وه بونی تعقیب ایتکه‌ن قولونیزاتورلق
رذالتلری نتیجه‌سی اولاراق ملی استقلال کوره‌شی [illegible] که‌لدیکه کو-
ره‌یلدی ایسه، ایکنچی یاقدان فرغانه یاختا [illegible] بوزغان

هم بونکه تورکستان بورژوآسینی یوروتو رفاهلی حالدان وه
دهقان‌ایشچی عامه‌سینی‌ده کوندولک قارانچیدان محروم قیلغان اقتصا-
دی بحران — یعنی آچلق ییلگرلده تویدی.» (سافاروفنک
«مستملکه انقلابی. تورکستان تجربه‌سی» دیگه‌ن کتابیننگ 90-91
نچی بیتلاریگه باقیلسین).

سافاروفنک بو شهادتی سوک درجه‌ده مهمدر. بوندان بز،
باسماچیلقننگ ظهوری اثناسنده‌کی سبب وه اجتماعی عامللارننک
بولشه‌ویکلرننک بو کون یازماقدا اولدقلاریدا هیچ اوخشاماغانلیغینی
کوره‌مز. او سببلر — «ملی استقلال اوچون کوره‌ش»، بولشه-
ویکلرننگ «قولونیزاتورلق رذالتلری»گه قارشو مجادله، اقتصا-
دی بوزغونلق وه هر نه‌رسه‌ده‌ن اول ساویت حکومتیننک آچلق
باشیدر. باسماچیلقننک اجتماعی قایناغی ایسه — تورکستاننگ
بورژوآسی، ته‌کینچیسی، قارا ایشچیسی — خلاصه، بوتون خلقیدر.

تورار ریسقول اوغلی اوزیننک «انقلاب وه تورکستاننک تورب
خلقی» دیگه‌ن کتابیننگ باشلانغچدا (بیت XII): «ایلک آتاقلی
آوروپالی (یعنی روس بولشه‌ویک) خادملار او زمان یرلی خلقننک
انقلابداغی رول وه اهمیتینی تقدیر ایتمه‌سلکده دوام قیلدیلار وه
بو سببده‌ن اساسلی اختلافلار یوزه‌گه چیقدی. مثلا توبولین اورتاق
تورکستان مرکزی اجرا قومیته‌سی مجلسله‌ریده‌ن برنده بو سطر-
لارنی یازوچی ایله قیلغان بر مناقشه‌سی اثناسنده توپپاتوغرو:
مارقسیستلار یاقیندان اقتصاداً کوچسز بولغان قیرغزلار (قازاق
تورکلری) آولوب یتمه‌ک مجبوریتنده‌درلر. بو سببده‌ن وسائطلی
آچلققا قارشی کوره‌شکه ایمه‌س، بلکه جبهه‌لرنی یاختیراق ساقلا-
ماقغا صرف ایتمه‌ک انقلاب اوچون داها مهمدر — دیمشدی»
دیب یازادر.

توبولین تورکستان بولشه‌ویکلرننک باشلوغی ایدی وه له‌نین

اینه استالین‌نینگ چیکسز اعتمادلاریدان فایده‌له‌نیردی. اونینگ «مارقسیستلار یاقیندان اقتصاداً کوچسز بولغان ملتلارنی سیلی آرتون یتوله‌ری لازم کیله‌در» که‌ن، تورکستانلیلارغا قارشی اینه تورکستانداغی ساویت حکومتینینگ بزنینگ خلقیمزغا قارشی رسمی نقطهٔ نظریدان عبارت ایدی. تورار ریسقول اوغلینینگ: «بز سیبیدن اساسلی اختلافلار یوزه‌گه چیقدی» دیگه‌نی احتیاطلی اخطارینینگ معناسی دا: «آناقلی روس بولشه‌ویکله‌رینینگ تورکستانلیلارغا مه‌نه شونداین قولونیزاتورچانیغا قاراشلاریندان تورکستانلی قوموبیستلار ایله روس قوموبیستلاری آراسیدا اساسلی اختلافلار یوزه‌گه چیقدی» دیمه‌کدی. بوتون تورکستاندا «باسماچیلق احوال روحیه‌سینی» تربیه ایتیب کوچه‌تیرگه‌ن، ملی جبهه برلیگینی یاراتقان به‌رسه مه‌نه شو اختلافلار ایدی.

آناقلی بولشه‌ویکله‌رده‌ن بولوب تانیلغان استالوف «ژیزن ناسیونالنوسته‌ی» مجموعه‌سینینگ 1923 نچی یلغی 3-4 نچی سنجه‌سیده «باسماچیلق تورکستاندا اجنبیله‌ر حاکمیتیگه قارشی عموم تورکستان خلقینینگ ملی عصیانی شکلیده یوزه‌گه چیقدی» دیب، باسماچیلققا «آوروپالیجا» (یعنی بر ملی حرکت دیب — باشقارما) قاراش کیتیلی یاگیلیشماق دیمه‌ک» دیه‌در.

بو جهته‌دن، بولشه‌ویکله‌رنینگ سوگرادان «باسماچیلق» ملی ساویت حکومتینینگ ئینتقی دوشمانلاری (قسماً اینگلته‌ره) نامایدان یاراتیلغان یالغز صنفی (بورژوآزی) بر حرکت دیب تعریف ایتشله‌ری بوتونلای اساسسزدر وه بولشه‌ویکله‌رنینگ اوزله‌رینی آقلاماق اوچون اویلاب چیقارغان اویدورمالاریدر.

باسماچیلق، عمومی ملی بر حرکت، ملی استقلال اوچون کوره‌ش، ساویت حکومتینینگ تورکستانداغی قولونیزاتورلق رذالتله‌ریگه قارشی مجادله اولاراق توغولموشدر.

اگر بزنینگ خلقیمز بر جبهه حالیدا موسقوا قولونیزاتورلاریغا

قارشی قوزغالماغان وه آچ یالانغاچ هم قورالسزدا بولسا اوز حق-حقوقی اوچون کوره‌ش آچماغان بولسایدی، کیله‌چه‌کده اوز وطنینینگ (سایینینگ) تربیتی قازالماقدی.

توغرودر، باسماچیلق حرکتیده یاگیلیشلار، که‌مچیلیکله‌ر، هتته بویوک یاگیلیشلق وه که‌مچیلیکله‌ر بار ایدی. لاکن بولار، معارف وه مدنیت ایشیدان محروم توتقان روسیه قولونیزاتورلق سیاستی نتیجه‌سیدر. انقلابقا بر اوزون دوام ایتکه‌ن روسیه قیلیلی آغیر خاستالیغی سوگندا بوتونلای کوچسزله‌نگه‌ن بر وجودغه اوخشاتوب کیردیک. بز داها آیاقلاریمز اوستیدا محکم توروب آلماغان ایدیک. قوللاریمز داها کوچسز ایدی. بز داها قورالدان فایده‌له‌نیشنی داواركه‌توب آلماغان ایدیک. حتی او زمان بزنینگ قورالمزدا یوق ایدی...

باسماچیلق ساویت حکومتیگه قارشو کوره‌شیده موفقیتسزلقغا اوچرادی. اونینگ تعبییه‌کی وه تشکیلات‌سیاسی ماهیتیده بر کوب مسئله‌له‌ری بار ایدی.

لاکن باسماچیلقنینگ موسقوا قولونیزاتورلق رذالتله‌ریگه قارشی وه ملی استقلال اوچون کوره‌شینینگ عموم خلق حرکتی بولوب توغولغانلیغینی بو موفقیتسزلق وه یاگیلیشلقلار بزنینگ فکر وه ملاحظه‌مزده‌ن هیچ قاچیرالمایدر.

بو ملی استقلال بایراغی آستیدا شهید توشکه‌ن مجاهدله‌ریمزگه تانگری رحمتی!

بو بایراققا صادق قالغانلارغا مینگ رحمت!

— * —

باسماچیلار حقندا بر بولشه‌ویک ادیبی

[بولشه‌ویک ادیبی نیقولای تیخونوفنینگ «کوچه‌به‌له‌ر» اسملی اثرندن (1)]

جنیدنینگ قارداشی عائله‌سی (بولشه‌ویکله‌ر نامایدان) اسیر آلندیغی زمان، اونینگ آتی باشلی قارداشی اوغلی توبه (ده‌وه)

(1) Н.Тихонов, „Кочевники", Москва 1931

اوشدا اوتوروب، اونگله سويلەشمەك ايچين يانغا كيلگەن قىزىل عسكرلەردەن يوزىنى اوگوروب وە يومروقلارىنى سىقىب هيچ سويلەشمەك ايستەمەس ايدى. آتاسى تويەنىنگ يانىدا يوروەركەن ئالوب قالدىغى وقت تويەدەن سەكرەب توشوب يرىنى آتاسىغا بيرىب وە كيچيك، فقط وقادلى هەم عادلى وجودىلە قوچامان جيوانىنگ يانىدا ئاوشسز، ياواش ياواش آدىملاردى...

باشقا بر بالادا قورباشى آتابالانىنگ اوغلو ايدى. آتا بالا (قىزىل عسكرلەر اوقدان) آغىر سورتدە يارالاندى. باسماچىلار قىزىل عسكرلەردەن قاچماق مجبوريتدە قالدىقلارى زمان آتابالانىنگ تيرەدەن اولەجەكىنى اوبلاب اونى قوتقاروغا وقت يوقلىنىنگ فائدەسز ايكەنلىكىنە حكم ايتديلەر، فقط اوگا تيج بر اولوم تاپ ايتمەك ايچين ياراقى، خالتا وجودىنى قوم تەپەلەرى آرقاسيغا ايلتب، يانىغا بر آز سو، ييمەك وە بردە اون ايكى ياشلى اوغلىنى قويوب كيتديلەر.

بو بالا هر كون آتاسىنىنگ يارالارىنى باغلاب، بيوك بر باتورلق بلەن سەكيز كيلومەتر اوزاقلقدا ئاقردا بولغان بر آوولدان سو تاشوب كيترير ايدى. آتاسى بر آز توزەلوب، يارەسى جانى ايچين قورقوسز بر حالغا كيلگونچە هر كون قوياشنىنگ جهنمى قىزغىنلغى آستىدا 16 كيلومەتر يول يوروب سو تەكەلك وە يەمەك تاشىردى. شو يردە اونلار بر كون يرنىنگ قاراغوللارىمز تامايدان اوشلانديلار. چال آتابالانى عشق آباد خستەخانەسينە كيترديلەر. بالادا آتاسيلە برابر كيلدى. او، دائما آتاسىنىنگ ياتاغى يانىدا تيرمولوب اوتورور وە كوزلەرىنى هيچ يارالىدان آيرماس ايدى. اوگا: — كيت، بر آز كيز، اوينا، آتاڭ اويقولا ياتور. سەن اوگا كيرەك ايمەس‌سەن، اوگا ييديرەولەر، ايچيرەلەر وە باقارلار... ديديكلەرى وقت بالا:

— كيتمەيمەن. اگر مەن بو يردەن كيتسەم سز آتامنى اولدورورسز، آغولارسز، دير ايدى.

بالا، (بولشەويكلەرگە قارشو) بيوك بر باسماچى قادار وحشير ايدى!

باسماچى اولومدەن قورقماس وە دوشمانىنى‌دە هيچ بر زمان آياماس. بر ... تاركوچەلەرندە (دوشمانلارنىنگ كوچلى قونوب قارشو آغىر وضعيتدە قالدىقلارى وقت) باسماچىلار بخطا تويەدەكىچە حركت قيلادرلار: آرقاداشلار، اوشلارىدان يوتون تورالارىنى چيقاروب، قىزىل عسكرلەر قولىغا توشمەسىن ايچين، اوزلەرىدەن آلداغيلارغا اوزاتورلار. آلداغيلار قاچوب هم قورال‌لارنى هم اوزلەرىنى قوتقارورلار. آقاداشلار ايسە بونولارى قورالسز، ياخود يالغز بر كە پيچاق بلەن، هم اوز آرقاداشلارىغا وقت قازاندىرماق، هم‌دە دوشمانلارىلە اوروشوب اولمەك ايچين قورالاوچيلار اوستىگا هجوم ايتەرلەر...

•

بولشەويك ادبىي تيخونوفنىنگ اوز اثرندە كيتيرديگى بو مثاللەر، باسماچيلق حركتىنىنگ، يعنى توركستاندا روس پرولەتاريات ديكتاتورلاسيغا قارشو كورەشنىنگ توركستان خلقى روحندە نە قادار تيرەن بر صورتدە يرلەشكەنلىكىنى وە باسماچىلارنىنگ بو كورەشدە قاندای بيوك قهرمانلق وە فداكارلقلار كورسەتمەكدە بولغانلقلارىنى تصوير ايتەرلك جانلى نمونەلەردر، ديمەك ياكليش سويلەگەن بولمايمز.

ترجمە ايتوچى: صابر

• • •

«اوتراقلاشترو» اطرافندا

روسيەنىنگ توركستاندا يوروتوب كيلمەكدە بولغان مستملكە سياستى سلسلەسينىنگ بر قولىنى‌دا شبهەسز توركستاننىنگ كوچەبە وە ياريم كوچەبە اهاليسىنى اوتراقلاشترىش مسئلەسندەگى اويونلار تشكيل ايتەدر. بر طرفدان اوتراقلاشما امكانلارىنى بيرمەك، ايكنجى طرفدان اوتراقلاشما اوچون زورلاماق ستالين-فريوشاين حكومتلە-

ریبك تطبیق ایتدیکلەری مەتود ایدی. بر طرفدان جوللەردەکی او
توراق حیات وە زراعت خوجالیقە مساعد یرلەرنی روس مهاجرلا-
ریغا بیریب حتی یتی سودە یوز مینگلەرچە اوتوراق حیات وە
ایتەزیقە خوجالق سیستەمیگە کوبدەن کیچمش قازاقلارنگ بر
وە ملکەرینی قوللاریدان تارتوب آلوب روس قازاجی وە موژیق
لارینە یایلاشتروب ایکنچی طرفدان قیرغیز-قازاقلارنی ایکنچیلك
یارامایدرغان یرلەرگە اوتورتوتا مجبور ایتشنگ فعلیتلەدەن بحث
ایتوچی مەنە شو ستالینین حکومتی ایدی.

جارلق روسیەسی میراثی باشە قوتوب آلغان قیزیل روسلاردا
وە بر یتیجە ییل اول اوزلەرینك تحقیر ایتدیکلەری عینی سیاستی
تطبیقدە، دوام ایتدیرمەکدە هیچ بر تورلو اویات وە هیچ بر تورلو
وجدانی عذاب حس ایتمەیدرلەر. اونلاردا بر طرفدان مملکتنك
ایتکە یارارلق قسمینی روس مهاجرلاری بلەن تولدوروب(*)
کیرەك!» دیب یاقیریشادرلار. بو کونلەدە اوتراقلاندیریلیشی لازم
بولغان اهالی طبقەسینك اشغال ایتشی ایچین خوجالق جهتدەن
مواقق یر کورسەتوچی، نەدە اونگا ایکنچیلکدە، ایتەزیقە مالدارلق
خوجالیقغا کیچە بیلیش وسائط وە امکانی بیروچی بار.

ایسکندەریەری ملتچی تورکستانلیلارنك کورەشوب کیلدیکلەری
بو میدانغا بو کون یرلی ملی قومونیستدا توشمشدر. بو یرلی قومو-
نیستلاردا ملتچی یورتداشلاری کەبی بو کیتشدە اوز خلقلاری عاقبتدەن
قورقماقدا وە اوینگچوندە قوللاریغا توشکەن هر فرصتدە بو
ایکنچی طرفدان «کوچەبە وە یاریم کوچەبەلەرنی اوتراقلاشتریش
انتقادندە بر تجربە آدیمی آتوب قالماقدالار(**). فقط قیزیل روس

(*) بو رادە «تورکستان-سیبریا» تیمر یول بویغا 4 یوز مینگ روس مهاجر-
نی کیتیرتیب یرلەشتیریلگەنلیکینی ایسلەتیب اوتوش کیرەك.

(**) بر قازاق قومونیستلارینك وقتیلە موسقوادا ساقلاتدان آتاقلی تورکستان
ملتچیسی علی خان بوکەی خانی باشیریتیا کوروب، اونیگلە ساویت حکومتینك تورکستا-
نداقی یر وە اوتراقلاشترو پروژەلەری اوستندە مذاکرەلەر ایتیب یورغانلاریندا
تورکستان ساویت مطبوعاتیدان بیلەمز.

ایمپەریالیزمینك قهار سیاستی وە بو عنصرلەرنی آمانسز صورتدە تعقیب
ایتوب جنوب ایزمەکدە. وقتیلە بر اصلاحاتی کیچیرمەك نتیجە
کیریشکەن تورکستانلی قومونیستلارنگ اکثریتی بو کون یا سور-
گوندە دربدر بولوب یوراتدرلار وە یادە قاراڭلق جەقا زینداندارینە!
چوروتمەکدەلەر. بو مسئلە اوستندە آیریم یرلی قومونیستلارنك فکر-
لەری گە اینەمس بو «مستقل»، «مختار» جمهوریتلەرینك قونستریتیە
وە اجرائیەلەری طرفدان بر لکدە بیرلیکەن قرارلاریدا موسقوا
آگەتینك بر «کیچمەس»ای قارشوسندا سوکەتوتوب کیتمەکدەدر.
حقیقی وضعیت بوندان کە عبارت بولسادا ساویت روسیە آگەنتوراسی
تجربەسیندا بر قانچا «لاشترو»، «لاندیرو»لار قاتاریدا بردە بر
اوتراقلاشترو مسئلەسی توراقدر.

تورکستان خلقی ملی منافعی نقطة نظرندەن مهم بر معنا افادە
ایتمەگەن، صرف ساویت روسیە مستملکە سیاستی ایجابی اولاراق
یوروتولمەکدە بولغان بو اوتراقلاندیرو ایشلەرینك بو شکلدە بولسادا
یاریتی ساویت مطبوعاتیدا قیزیق بر منظرە عرض ایتمەکدەدر.

بو اوتراقلاندیرو مسئلەسندەن بحث ایتوچی «سوسیالدی قازا-
غستان» غازیتاسی (24. 9. 32) «رەسپوبلیکالیك اوتراقچیلاندیرو
قومیتەتینگ سوزگی خبارینا قاراغاندا اوتراقچیلاندیرو جومیسی
اوبلاستلاردینگ قایسیسندا بولسادا ناچار جوروب جاتقان کوردیندی.
ییتی میندەن اوروندیاب اوتورغان بردە بر اوبلاست جوق. بوغان
باشتی سبب اوتراقچیلاندیروجومیسنە تولوق کوڭل بولماغاندیق بولدی.»

تورکستاننك دیگر بر بورچەندە، قیرغیزستان وە عمومیتلە اورتا
آسیادا بو مسئلەنك باریشندان بحث ایتوچی «پراودا ووستوکا»
غازیتاسی بو مسئلە بلەن توغرودان توغرو علاقەدار بولغان بعضی
بر ادارەلەرینك بو مسئلەنك سیاسی اهمیتینی اوزلی آڭلادیقلارینی،
کوب یرلەردە اوتوزتما وە یر کورسەتمە ایشلەرینك سوك درجەدە
غیرموافق یوروتیلغانلیغینی، اوتورتولاجاق خلق کتلەسینك اشتراکیسز

Abdulvahap Kara

حتی اکثریتی اوبلاستنک رأیی قارشوسندا قرارلار بیریلیب ایش کو-
رولدیککینی یازادر. عینی غازیتا بو سوزلر آلوب باریلغان اوتراق-
چیلاندیرو سیاستینک ساویت حکومتینک غایه‌سی بولغان کولله‌کتیولله-
شتیریش ایشی نقطهٔ نظریدن هیچ بر تورلو فائده کتیره آلماسدان،
بالعکس سرفه بایلار وه اوبلارنک آگه‌تورواسی اوچون قادبل
بولاجاغینی یازادر. عینی محررگه کوره قیرغزستاندا اوتراقچی-
لاندیریلماقدا بولغان اهالینک حرثی‌حیاتی وضعیتلریده سوگ
درجه‌ده آغیر ایمش. (10. 10. 32)

قازاقستاننگ یدی غربی آودانیدا اوتراقچیلاندیرما بلانینک
بجه‌ریلیشی حقنده خبر بیروچی «سوسیالدی قازاقستان» غازیتا-
سندا شو فقره‌نی کوره‌مز. (16. 9. 32)

«اوتراقچیلاتیش جارواچیلارنینگ سانی 9000، سالنان اوی
1352، آت قورا — 46، اشلق ساقلایش اسکلاد — 35، سامان
ساقلایش سرای — 42، مونچا — 34، سیر قوراسی — 46،
قوی قوراسی — 28. بولاردی سالو اوچون کورسه‌تیلگه‌ن آقچادا
5 میلیون 310 مینگ 372 سوم بولغان.

مه‌نه شو یدی آودان (قصبه) اوچون کورسه‌تیلگه‌ن بلاندان
بیلنینگ 10 آوغوستنه قادار شو نسبتده ایش کورولگه‌ن بولغان:

اوی سالو بلانی یوزده 5، آت قوراسی یوزده 8,7، مونچا
یوزده 6,3، قوی قوراسی یوزده 7,1، آشلق دوکانلاری یوزده
14,3، سامان سرایی یوزده 9,5، سیر قوراسی یوزده 50(!)، آشلق
ساقلایش اسکلاد یوزده 71,4 (!!)

عینی غازیتانک معلوماتیغا کوره بوتون آودانلاردا بلانی بجه-
ریلیشی جوده ضعیف ایمش. وظیفه‌سینک اڭ کوب قسمینی
بجه‌رگه‌ن بر آوداندا بلان یوزده 29,6 بجه‌ریلگه‌ن ایمش. بوگا

مقابل بلانی یوزده 0,6 گه بجه‌روچی آودانلاردا بار ایمش(*).
بیرآودا ووشوکا، غازیتاسیا کوره قیرغزستاندا بر قانچا را-
یونلاردا اوتراقلاندیرو بلانی بالغز یوزده 25. اطرافدا بجه‌ریلد-
یکی کوبی. اساس اوتراقچیلاندیرو رایونی سانالغان شالین وه
کیتمان تپه رایونلارندا بجه‌ریش نیتی بوگا هم یتمه‌س ایمش.

مه‌نه بو ساویت روسیه مستملکه‌سیاستی نه‌قدر بره‌مه‌تی (تجربه‌سی)
اوزی بو حالدا ایکه‌ن بو اوتراقچیلاندیرو رایونلاری اهالیسی، ایسکی
حیات منبعندن، مشغولیتندن محروم ایتیلگه‌ن. اوگا بو وادیده نه
بر واسطه وه نه‌ده بر امکان قالدیریلغان. محبور ایتیلدیگی یه‌کی
یاشه اوچون نه درجه‌ده حاضرلق وه نه درجه‌ده امکان بیریلمه‌گه‌ن
بولغانلیغینی‌دا بو قاریغی ساویت غازیتالاری یازولاریدا کوروب تو-
رامز. بو یوزده‌ن بو کون تورکستان کوچه‌به وه یاریم کوچه‌به اهالیسی
محیطنده فجیع بر صحنه اورتاغا چیقغان. بو حالنی کورگه‌ن وه بو
وضعیتنک عاقبتینی روس مستملکه سیاستی تاریخنده‌کی مثاللاردان
بیلک اعلا بیلکه‌ن تورکستان یرلی ملی قومونیستی‌دا «مه‌ن قومونیست
مه‌ن. اما ملیت وه جنسیتیمنی روسغا ساتقان قومونیست ایمه‌سمه‌ن!»
دیب کوره‌ش میدانیغا آتیلماقدادر. هر کون بر آزدا کوچه‌بیه‌گه‌ده
بولغان تورکستانلی وه روس ایمپه‌ریالیزمی کوره‌شی کورونوشله-
ره‌دن بری‌ده مه‌نه بو وادیده‌دور. تورکستان ملتچیسی «تورکستان
تورکستانلیلارنیکدر»، دیرکه‌ن تورکستان ملی قومونیستی‌دا «تور-
کستاندا یاشاش حقی ایلک سیرادا تورکستانلیلیکدر» دیه‌دی. بو
افاده‌لرنک هر ایکیسینکده هدفی تورکستانداغی روس مستملکه
وه مهاجرت سیاستیگه مقاومتدر.

تیمور اوغلی

(*) بوندان کوروله‌درکه «یاش تورکستان»نک 38 نجی سانندا «سوسیالدی
قازاقستان»دان آلیب کیتردیگیمز «اوتراقلاشترو»غا عائد بولشه‌ویک معلوماتی یوقش
باشقارماد
رقملاردان گه عبارتدر.

تورکچه آی آتلاری

بولتور سەنتابر آخرلاریدا استانبولدە بولوب اوتکەن «تورك تیلی قورولتایی» تیلیمیزنگ اوز قایناغینگ یەگیدەن آچیلیشیغا یول بردی. شو قورولتایدان سوك یوروون قوللانیلمای، اونوتولغان اوزدە بولغان سوزلەر تورك غازتالاری یپتلەرندە اوچرایلا باشلادی. بو توزلو اوروونوش اوز تورکچەمزگە سیق باغلانغان بر تورکستان تورکلەرینی آیریجا قوانرماقدادر... «تیل انقلابی»، ـــ «آتاما» (اصطلاح) لارنگ اوزگەریلیشینی آلغا قویماقدادر. شو مناسبتلە بز، 1926 نچی یلی مارت آیندا سمرقندده چیققان «معارف وە اوقوتغوچی» مجموعەسندەن «تورکچە آی آتلاری» باشلوقلو مقالەنی توبەندە باسماقدامز.

بونگلە «یاش تورکستان» بو «آی آتلاری»نی قبول ایتدیرمەك نیتندە ایمەس، آنجاق اولاری ایسکەرتیب، تورك تیلی یولوندا ایشلەوچیلەرنگ نظر دقتلەرینی جلب ایتمەكنیگە ایستەیدر.

«تورکچە آی آتلاری»نی اوقودکەن اختیارسز فرانسز بویوك انقلابی «تقویم»ینی (Calendrier) ایسلەمەی اوتە آلمایمز. معلومکی 1793 نچی یلی 24 نویابر (ایکنچی تشرین)دە فرانسز انقلابی ملت مجلسی (Convention Nationale) «تقویم»نی ھەمدە آی آتلارینی اوزگەرتیشکە قرار برگەن ایدی. بو قرار بویونچا، خرستیان عالمندە قبول ایتلگەن «میلادی تاریخ» اورنیغا «جمهوریت تاریخی» آلیب، بو «تاریخ» 1793 یل 22 سەنتابر (ایلول)دان باشلانغان ایدی. یەگی آی آتلاری ایسە یل موسملەریگە قاراب قویولغان ایدی.

مثلا، کوز آیلاری: Vendémiaire (معناسی بزنگچە «خرمان» دیمەکدر)، Brumaire (توماں، توماللو)، Frimaire (قراو، قراغی).

قیش آیلاری: Nivôse (قارلی، آقپان)، Pluviôse (یاغمورلی)، Ventôse (یەل، یەللی).

کوکلەم آیلاری: Gemrinal (اوسوم، کوکەریش، چیچەکلنە)، Floréal (چیچەك، چیچەکلی)، Prairial (کوك دالا، چمزار).

یاز آیلاری: Messidor (اوراق آیی، تیریم آیی، اوروم آیی)، Thermidor (ایسیقلق آیی «چیللە»)، Fructidor (یمیش آیی، میوەلی).

کون تورکی یلنی موسمگە کورە بولوب، آی آتلارینی موسمگە کورە آتاش طبیعی بر نەرسەدر. انقلابنك بورچی ھەر نەرسەنی طبیعتگە یاقینلاشتریش. ملی انقلاب ـــ ھەر نەرسەنی ملی طبیعتگە یاناشترماقدان عبارتدر.

توبەندە باسیلماقدا بولغان «تورکچە آی آتلاری» تورك وە تورکچیلك بیلگیچلەرینگ (عالملارینگ) کوزلەریگە توشوب، اولارنی یەگی تورك آی آتلارینی آختارماقغا قوزغاتسا، بز کوب قووانار ایدیك.

«یاش تورکستان» باشقارماسی.

تورکچه آی آتلاری

آز، اوت یاقماس، کوکوك، چیللە، سارچا، قر کویەك، میزام، قاراچا، قازان، قاکتار، آقپان، توروز.

یاز سوزندەکی «یا»، «آ» آلماشیب «آز» بولغاندا یاز موسمینگ باشلانغیچی بولغان مارتگە خاصلانیب ئەیتلگەن. مەقال: «آز بولمای یاز بولماس، یاز بولمای ماز(1) (اوت) بولماس». آپریل کیرگەندەن سوك کولەر یلقیب اویلەردە اوت یاقیلماغانیدان «اوت یاقماس» دیگەنلەر. مای آینگ باشیدا کوکوك قوشی کیلیب سایرای باشلایدر. شول مناسبت بلەن مای آینا «کوکوك» دیلەدر.

(1) «ماز» «مەز» — قزاق شیوەسندە «راحت» «فروانج» «سەوینچ» دیمەکدر. باشقارما.

كوكلەم بلەن ياز موسمى ايكەوى آلتى آى بر طبيعتدە بو
لوب، شو آلتى آينڭ اورتاسى ماى‌نڭ توكەگەن وقتيدر. اورتا
اوروش، اورتا زمانغا اسكى توركچەدە «چلله» ديلەدر. شونڭ
اوچون ايكى موسمنڭ آراسيدا بولوش مناسبتى بلەن ايون آيغا
«چلله»، ياكە «چلله» ديلەدر. ياشيلق توگەيدر. بر يوزيدە هر
نەرسە سارغايا باشلايدر. شول مناسبت بلەن ايول آيغا «سارچا»
ديلەدر.

آوغوست آيدا قوى، ايچكلەر قاچا قيش كويدە بالا
لاوغا توغرو كيلەدر. آوغوست آيدا قوى‌لار، ايچكلەرنى كويدە
(قاچيرو)دەن ساقلاش اوچون قوچقار تەكەلەرنڭ بيلنگ كيگى
دەن كويەك (توستان) باغلانادر. (اول كويەك اوقتوبردە آچليب
قاچيريشغا ايرك بريلەدر)، مەنە شو قوچقار تەكەلەرگە قيردا يور
غانلاريدا كويەك باغلاش مناسبتى بلەن آوغوست آيغا «قر كويەك»
ديلەدر، مەقال: «قر كويەك (آوغوست) توسەر، قيرغى بالاپنى
(قوشنڭ جوجەسى) اوچوراد».

سەنتابر آيدا بعضى جويلەرنڭ باشيدا مانيق — باختاغا
اوخشاغان آق بر نەرسە — اوچوب يرنى آق نەرسە باسادر. شونڭ
ايسكى توركچەدە «ميزام» ديلگەنيدەن سەنتابر آيغا هەم «ميزام»
ديلەدر. «م»، «ن» آلماشتريليب «ميزان» هەم ديلەدر.

اوقتوبر توشە قيردا يوداتورغان قاراچا، توكمز بر بيچە
كونلەر كونەنون قايب ايسيق ياققا كوچوب كيتەدر. شول مناسبت
بلەن اوقتوبرگە «قاراچا» ديلەدر. مەقال: 1 — قاراچانڭ قارى
تورماس؛ 2 — قاراچانڭ توخومداى قارى ياغسا، آتنى آيلق
بولغا جيق.

ايسكى توركلەرنڭ يازغى آوقاتى قاتيق، سوت (آق)
بولادر. نويابر آيدا سيغيرلەر سوتدەن قاليب (آق) توگەيدر و

قازان آسيلا باشلايدر. قازان آتى كيريش مناسبتى ايلە نويابر
آيغا «قازان» ديلەدر.

برلەت كيلگەن آتى چوب يديرمەى تالاۋ آشريب قويوشغا
ايسكى توركچەدە «قاكتارب قويوش» ديلەدر(2). ديقابر آيدا قاتيق
ساووق بولوب آدەم كوب يورمەى جوالارنيدا قولدان يديرەدر.
قالانڭ جويلەرنيدەن قاكتاربلادر. شول مناسبت ايلە ديقابر آيغا
«قاكتار» ديلەدر. مەقال: «قاكتاردا قارغا آيمنداى كون اوزا
يدى»، يعنى كوننڭ اوزونلقى قارغانڭ قدميدك بولوب قالدى.

يانوار آيدا قار كوب ياغيب بوتون يردە قارا ير قالماسدان
آقاريب كيتەدر. شول مناسبتلە يانوار آيغا «آقپان» ديلەدر. مەقال:
«آقپاندا آت آديمنداى كون اوزايدى».

چوچەك: آقپان — آقپان آلتى كون —
آى هاى سەنڭ قاتوڭ
اولچيب آتقان ئيتگە —
قوناق كيلسە قاتى كون.

فيورال آيغا «نوروز» ديلەدر، كە فارسينڭ «نوروز»يدەن
آلنغان بولوب، ايسكى ايران تليدە مارتنڭ آتى ايدى.

ايەدى كوكلەم (بهار) آيلارى: آز، اوت جاقماس، كوكوك؛
ياز آيلارى: چلله، سارچا، قر كويەك؛
كوز آيلارى: ميزام، قاراچا، قازان؛
قيش آيلارى: قاكتار، آقپان، نوروزدر.

بو تورت موسمنڭ تعريفى شوندايدر: ياپيلغان، قيسيلغان،
قابلانغان، سيقيلغان كبى حاللاردا بولغان نەرسەلەرنى آچيب، ياييب
كينكەيتب يوبارشغا توركى تليدە يازماق (ياياماق) ديلەدر. مارت،

(2) «قاكتارماق» آتى بر مدت (ساووقچا) يديرمەى قويماق، «تاك
آشيرماق» ايلە (و) ... قاكتارماقدر. شقورما؛

Abdulvahap Kara

آپریل، مای آیلارندا دونیا یاپیلیب یردە کوک چیقیب، مال بالالار
هەر نەرسەنینگ یاپیلغان، قیشلغان جایدان کیتکەنیش وقتی کو
کلەمدە بولادر. شول مناسبتلە بو میزگیـسونسکە «کوکلەم»
دیلەدر.

ایسکی تورکلەردە ییل باشی کوکلەمنینگ برنچی آیدان
سانالور ایدی.

تورکلەر ایسکی زمانلاردا چاروا باقیب، چاروا اوستورگەن
ایدیلەر. چاروانی اوتلادیغی ئاماغا ایرکلەتیب یوباریشغا «جایو»
دیلەدر. هەمدە اوتلاق یرلەرگە «جایلاو» (یایلاو) دیلەدر. ایشسز
بکار یوروشغا هەم «جای یوروش» دیلگەنیدەن ایون. ایول،
آوغوست آیلاری جای یوروگلا تورغان وقت بولوب بو آیلاردا
تانلارغا چیقیلیب چاروا باقیلغانیدان بو اوچ آیغا «جای» یاکە «یاز»
دیلەدر. قزاق، قرغیز، تاتارلار «جای، جایو، جایلیب، جایلاو،
جایماق»، اوزبیکلەر «یاز، یایو، یایلیب، یایلاو، یایماق» دیب
قوللانادرلار.

قویلارنینگ یونگنی مای ایچندە آلیشغا «قرقو»، آوغوستنینگ
آخری وە سەنتابر باشلاریندا آلیشغا «کوزەو» دیرلەر. سەنتابر،
اوقتوبر وە نویابر آیلاریغا هەم شو مناسبتلە «کوز» دیرلەر.

نویابردان سوڭ ساووق بولوب ایرکچیلک، کیگچیلکلەر
کەمیب یورت‌ـتوروغان قیسلادر. شو مناسبتلە دیقابر، یانوار، فیورال
آیلاریغا «قیس» دیلەدر. قازاقدان باشقالار «س» اورنیغا «ش»
کیلتریب «قیش» دیب یوز کوزەدرلەر.

آلتی آی یاز، آلتی آی قیش یوروتولەدر. مەقال: یاز یازیل،
قیش قیسیل.

حاضردا اوشبو تورکی آیلار قازاقلار آراسندا هەم ادبیات وە
هەم خلق تیلندە ساقلانیب وە ایشلەنیب کیلەدر. احمد احمدی.

بر تاریخی افترا‌غا قارشی

اسلامیت تاریخیغە عائد بوتون آوروپا درسلک کتابلەرندە خلیفە
عمرنینگ قاندای قیلیب «مشهور اسکندریە کتبخانەسینی یاندیرغانی»
حقندە حکایە کتیریلەدر. بو حکایە مەنە شوندەن عبارت: خلیفە
عمر اسکندریەنی فتح ایتدیگی زمان دونیانینگ اینگ بای کتبخانەسی
بولغان مشهور اسکندریە کتبخانەسینی: «اگر بو کتبخانەدەگی کتابلەر
ایچندە قرآندا یازیلغان نەرسەلەرگە یازیلغان بولسا، بو کتابلەر
آرتقچادر، اگر اولارنینگ ایچندە قرآندا یازیلماغان نەرسەلەر هەم
بار بولسا او زمان او کتابلەر ضررلیدر. اونکچون بو کتبخانەنی یوق
قیلماق لازمدر» دیمش وە یاندیرماقنی امر ایتکەن ایمش. تاریخ
درس کتابلەری بوگا برده «مەنە شوندای قیلیب، متعصب یاریار
مسلمانلار یوزوندەن دونیانینگ اینگ بای علم خزینەسی محو بولدی»
جملەسینی قوشادرلار.

«اسکندریە کتبخانەسینینگ خلیفە عمر تامانیدان یاندیریلیشی»
حقندەغی بو حکایە آیریقسا روسلارنینگ خوشنە کیلەدر: روس مکتب-
لەرندە اوقوغان بر مسلمانلارنی دائما مەنە شو حکایە بلەن زیر کیتیر-
لەر ایدی. «مسلمانلار یاریاردرلار» — مەنە، بو حکایەنینگ دائما
مکتب سیرالاریندا ایکەن یاش مکتبلیلەرنینگ میەسیگە سوقغان
فکری. مبالغەسز سویلەمەك ممکندر، کە «خلیفە عمر تامانیدان
اسکندریە کتبخانەسینیك یاندیریلماسی»، ایسکی روسیەنیك مسلمانلققا
قارشو سیاستینینگ اساسلاریندان بری ایدی. میسیونەر اوستروئوموف
هیچ بر زمان — «متعصب یاریار عمرنینگ جاهلی دی» ایسلەنمەسدەن
کیچە آلماس ایدی. روس غازیتالاری حاضردا هەم بزگە قارشو بو
«حجت»نی قوللانونی سەوەرلەر. 1923 نچی، یاخود 1924 نچی
یلدا (آنق ایسمدە ایمەس) بولشەویکلەر مسلمانلارنینگ یاریار بولغا-
نلقلارینی کورسەتمەك مقصدیلە اوقا مسلمان روحانیلارنینگ قورولتا-

بندا خلیفه عمرگه وه عمومیتله مسلمان عالمیگه قارشو قویولغان
و ایسکی افترانی قورولتای قراوامیسه گه کوچله‌ب کیریتکه‌نله‌ر ایدی.
عینی افترانی بز ایندی تاشکند غازیتاسی «پراودا ووستوکا» نینگ
بولتور اوقتوبرینینگ 30 نده چیققان سانیدا اوقوب اوتورویمز. بو
سفر اسکندریه کتبخانه‌سینینگ «خلیفه عمر تامانیدان یاندیریلغان» ه
لیگی یازماقچی موسقوا بولشه‌ویکله‌ری ایران، تورکیه وه آفغانستان
خلقینی «متعصب وه یاوایی» قیلیب کورسه‌تمه‌ك اوچون لازم تاپقانلار.
بو قاریداشی غازیتا ایپاندیرادر که «تورکیه‌ده (هم ایران وه افغانستان
ده) بوندان مینگ ییل ایلگه‌ری ئه‌لله قاندای مدینه وه مکه علمالا-
رینینگ منافقه ایندیکلاری نه‌رسه‌له‌رده‌ن بحث ایتوچی قوییوق دیندار
غازیتالار یازادر»... بو «تورك متعصبلیگی» نینگ سببی، موسقوا بولشه
ویکله‌رینینگ فکریچه، «اسکندریه کتبخانه‌سینی یاندیرتقان» وه بو
نگله تورکله‌رنینگ دینی تعصبینی الی الابد کوچه‌یتیرگه‌ن خلیفه عمر
اورنه‌گیده آقتاریلمالیدر.

تورکیلی قارداشلاریمزنینگ بولشه‌ویك دوستلاریغا بو توغرو-
دا بر جواب بیریب بیرمه‌سلیکله‌رینی وه نیمه جواب بیرمه‌چه‌ککله‌رینی
بز بیلمه‌یمز. فقط بز اوز تامانیمزدان توبه‌نده‌گیله‌رنی ئه‌یتیب اوتونی
لازم دیب بیله‌مز:

اسکندریه کتبخانه‌سینینگ خلیفه عمر تامانیدان یاندیریلغانلیغی
حقداغی حکایه‌ده بر کلمه هم حقیقت یوقدر. فرانسه آقاده‌میسی
(„Académie des inscriptions et belles-lettres") نینگ 1923 نچی
ییلی 30 نچی مارتیدا چیققان «تان» غازیتاسیدا باسیلغان راپورتیدا
سویله‌ندیگیگه کوره بو (اسکندریه کتبخانه‌سینینگ حضرت عمر بویورو-
غیله عربله‌ر طرفیدان یاندیریلماسی) ماساللی بر نچی دور تاریخچی-
لاریغا معلوم بولماغان وه یالغز 12 نچی عصر اورتاسیداغنه توغولغان
ایدی.» شونینگ اوچون «بوتونلای یالغان بولغان بو ماسال

آیتیلادر»(*)

عجبا اسکندریه کتبخانه‌سینی کیم وه قاچان یاندیرمشدر؟
روسچه بروقهاوز ئه‌فرون قاموس الاعلامیده (1891 نچی
ییلی چاپی) دیله‌ندر که: «... اسکندریه کتبخانه‌سینینگ یونان روم،
یونان، هند وه مصر ادبیاتینی اوز ایچیگه آلغان بویوك قسمی میلاد-
دان ووروون 48 نچی وه 47 نچی ییلدا یولیئوس سه‌زار ایله مصرلیلار
آراسیدا واقع بولغان شدتلی سوغوش چاغیدا یانمشدر...
ایکنچی قسمیدون عبارت وه 2 نچی پتولومه‌ئوس زمانیدا تویلا-
نغان کیچیك کتبخانه ایسه بویوك ته‌ئودوسیوس دوریگه‌قادار ساقلانغان
وه اونینگ حکمرانلیغی آتاسیده سه‌راپیس (قدیم مصر الهلاریدان
بری) گه عبادت ایتوینگ دوام قیلوویدان غضبلانغان وه پاتریارخ
ته‌ئوفیل تشویقی آستیدا (کتبخانه‌نیك بولوندوغی) سه‌راپیون محله‌سیگه
هجوم ایتکه‌ن متعصب خریستیانلار تامانیدان (341 نچی ییلدا)
یاندیرلمشدر. مشهور علم خزینه‌سی، عمر دوریده‌کی عربلارنینگ
اسکندریه‌نی آلولاری چاغیدا (642 نچی ییلدا) ایمه‌س، مه‌نه بو
وقعه آتاسیده خراب بولمشدر.»

کوردیکگز وجهله، اسکندریه کتبخانه‌سی اسکندریه شهرینینگ
عربلار تامانیدان فتحیدان 301 ییل ایلگه‌ری «باشدا پاتریارخ ته‌ئو-
فیل ایله برابر متعصب خریستیانلار» طرفیدان خراب قیلینغان ایدی.
فرانسه آقاده‌میسینینگ یوقاریدا کیلتیردیگیم «اسکندریه کتبخانه‌سینینگ
عربلار تامانیدان یاندیریلماسی حقداغی ماسال» 12 نچی عصرنینگ

(*) („L'incendie de la bibliothèque d'Alexandrie. M. Casanova fait une communication sur l'incendie de la bibliothèque d'Alexandrie par les arabes. Cette légende inconnue des premiers historiens a pris naissance au milieu du XII siècle .... Il convient de la rejeter comme entièrement apocryphe.")

Abdulvahap Kara

اورتا لارىدا توغولغان، دېيگەن ياتاڭىنى بر ايسكەرىڭگر. او دوردە
ئەلەر بولوب اوتكەن ايدى؛ اورتا مكتب قورسىنى كېچكەن هر
بر انسان بىلگە 11 نچى وە 12 نچى عصرلار آراسىدا خرىستيان
غربىنىڭ اسلام شرقىغا قارشو «اهل صليب محاربەلەرى» بولوب
اوتكەنلىكىنى سويلەيە آلادر. 12 نچى عصر اورتاسى دېمەك، 2 نچى
صليب محاربەسىنىڭ سوڭى وە بو محاربە ايلە 3 نچى صليب محاربە-
سى آراسىدا اوتكەن زمان دېمەكدر. 2 نچى صليب محاربەسى
خرىستيان آوروپاسى اوچون موفقيتسزلكلە بىتدى. اهل صليبلار
دمشقنى محاصرە آلتە آلدىلار وە موفقيتسزلكغا اوچراغاندان سوڭ
كېرى قايتوغا مجبور بولدىلار ايدى. ئەنە شو چاغدا خرىستيانلارنىڭ
مسلمانلارغا قارشو دوشمانلىقىنى آرتدىرماق مقصدىلە «اسكندرىيە كتب-
خانەسىنىڭ عمر تامانىدان ياندىرىلووى» افتراسىگە لزوم كورولگەن
بولسا كېرەك.

اوز زمانىدا معاصرلارىندان «فاروق» لقبىنى قازانغان خليفە
عمرنىڭ خاطرەسى بزنىڭ مدافعەمزغا احتياج حس ايتمەيدر.

بو چيركين افترانى دە ايتەرەك بر عينى زمانىدا اوڭ روس-
لار تامانىدان سياسى غرضلە قوللانويغا بروتەست قىلامز.

بالذات مەنم خاطرەمدا بو افترا ايلە علاقەدار ايكى وقعە ساقلا-
نوب قالمشدر. برنچيسى: 1911 نچى يىلدا ايدى. تاشكنددە بر نيچە
آدامدان عبارت كېچىك بر مجلسدە مشهور اوسترووموف مسلمانلار
حقىدە مصاحبە قىلار ايكەن سوز آراسىدا «اسكندرىيە كتبخانەسىنىڭ
عربلار تامانىدان ياندىرىلغانلىقىنى» سويلەگەن ايدى. بو خصوصدەكى
حقيقتنى مەن روسچە بروقهاوز-ئەفرون قاموسى لاعلامدەن بىلەر ايدم.
اوسترووموفكە بونى سويلەدىگم زمان او، بيادوق قاپلىق بلەن:
«قاموس الاعلام نە ايتسەدە اونى يازا بىلەر، فقط بر اسكندرىيە
كتبخانەسىنىڭ مسلمانلار تامانىدان ياندىرىلغانلىقىنى سويلەمەدە كەلمە دوام
ايتەمز» دېيب جواب بېرگەن ايدى.

ايكىنچى وقعە ايسە آزلق مهاجرلىدە بولوب اوتكەن ايدى.
«يوسلەدنى يە نوووستى» غازىتاسىنىڭ 1923 نچى يىل 10 نچى
مارت سانىداغى باش مقالەسىدە بو افترا حقىدە ايسلەنىلىب اوتولگەن
ايدى، مەن بروقهاوز-ئەفروندان اقتباس ايلە غازىتا باشقارماسىغا بر
مكتوب يازوب يوباردم. غازىتا مەنم مكتوبمنى باسوب چقاردى وە
فقط اوڭا ادارەسى تامانىدان بر اخطار قوشوب قويدى. اخطاردە
او حملەدەن عيناً شوندايدا دېيلگەن ايدى.

«مصطفى چوقاى اوغلى حقلىدر... فقط... عمر حقىدە دوران
ايتوب يورگەن ماسالدان بز فقط اوز فكرىمزنى داها آچيق افادە
ايتودە اجتماعى بر سيمبول بولغانيچون استفادە ايتكەن وە بونگلە
تورانچيلارنىڭ وطنپرورلك حسىغا توقونونى قطعياً اويلاماغان ايدك».

(«يوسلەدنى يە نوووستى» نىڭ 1923 نچى يىل 15 نچى مارت
سانىغا باقىلسن).

خليفە عمر قايدا — تورانچيلار قايدا!

هەمدە بو، ايڭ معروف روس سياسى خادمى وە ايڭ بويوك
تاريخ عالملارىندان سانالغان ميليوكوفنىڭ اوزى تامانىدان يازىلغان
ايدى. بوندان سوڭ بولشەويكلەرنىڭ تاداللقلارىغا كوز يوموب
اوتمەكدە ممكندر...

درحقيقة، بولشەويكلەر «تورك غازىتالارىنىڭ دينى تعصبىنى»
قاى يېردە كورگەن ايكەنلەر؟

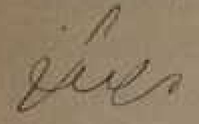

قازاچى مسئلەسى („Казачий вопрос“)

باشقارمادان: تورەدە باسىلدىغمز مقالە «آزاد قازاچى» مجموعەسىنىڭ مديرى وە باش محررى ايغنات بىلى افندى طرفىدان گوندەرىلمشدر.
قازاچى مسئلەسىدە بزنىڭ نظرىمزنى هەمدە سياسىمزنى حل ايتەدرگەن اساس

Abdulvahap Kara

قالفه - قازاچیلارنینگ اوزلرینی روسلاردان بوتونلای باشقا بر ملت دیب اویلاو
حالینده روسیه‌دن آیریلیب اوز آلدیلارینا مستقل بر دولت قوروو کورنیشگه کیریشو
ریدیلر. ورالده شوینده بیلیب اوتوشیمیز کیره‌ک، که قازاچیلارنینگ بیرلرکی ایجی
باتقانیا ایله تورکستان (قزاقستان) چیکاره چیزیقلاری اوستنده بر آز آلا‌اتیلیقلر‌وچیلیک
اوروننی بیرده‌رگن بیرلری‌ده یوق ایمس. لاکین بز، اوزبیز وه قازاچیلار اوچون ده
انگ بیووک دوشمان بولغان روسیه ایمپریالیزمیدن قوتولوب آلغاندان سونگ بو چیگره
وه مسئله‌نینگ «آیریتراز» آرمالی دوستلیق ایله بیتیله‌جه‌گیگه ایشانامز.

•

قازاچیلار، شرقی آوروپا سلاویان (ایسلاو) خلقلارینینگ آیریم بر تارماغی بولوب، بوندان ایکی یوز وه داها کوپ ییل ایلگه‌ری بر نیچه آیریم جمهوریتلار قوروب مستقل دولت حیاتی یاشاغانلار ایدی.

روس استیلا کوچله‌ری تضییقی آستندا قالغان قازاچیلار برنچی یه‌تر وه 2 نچی یه‌قاترینا روسیه‌سیله قیلغان محاربه‌لرده یه‌نگیلیب قالوب اوز استقلالیتلریدن آیریلدیلار.

قازاچیلار بورونغو ایمپراتورلق وه ایندیکی ساویت روسیه‌سی تر کیبینده‌ده اوز تاریخی یورتلارینینگ توب خلقی بولوب، آتابابالار- یدان قالغان یرلرده یاشاب کیلمکده‌لر وه یاشاماقده‌دیرلار.

اوللری شرقی آوروپانینگ جنوب‌شرقیسینی ایگه‌لله‌گن قازاچیلار آقرین‌آقرین روسیه ایمپراتورلغی ایچنده 12 ولایت تشکیل ایتدیلر. بولاردان آلتیسی، قالموق خلقی یرلریله برابر، دون نهری (اوقرانیا چیکه‌رمه‌سی)، آزاق وه قارا دنگیزلار، قافقاس تاغلاری، قاسپی (خزر) دنگیزی هم اورال تاغلارینینگ جنوب ایته‌کلری آراسنداغی تونانش بر کینگلیکنی ایگه‌لله‌یدر. اوچ قازاچی ولایتی سیبریاده، اوچی‌ده اوزاق شرقده — بایقال کولی آرتنده‌دیر.

بورونغو روسیه دولتی قازاچیلارغا بر کینه زوال یوکله‌تکه‌ن ایدی. او هم بولسا — آغیر بر عسکری مکلفیت. روسیه دولتی

ایچنده دائمی عسکری خدمت ایدی. قازاچیلار بو شرائط ایچنده‌ده اوز قازاچیلق خصوصیتلرینی، ملی شعورلارینی، عصرلاردان بیری یاشاب کیلگه‌ن خصوصی قازاچیلق حیاتلرینگه محبت وه باغلیقلا- رینی ساقلاب کیلدیلر. اولار اجتماعی وه سیاسی وضعیتلرینی انشا‌یله‌ده اوزلرینی بورونغو ایمپراتورلق دولت حیاتنده آیریم بر بولاک دیب حس ایتدیلر‌دی وه ایشه‌نیلدیلر‌دی‌ده. بو حال بالخاصه روسیه ایمپراتورلق رژیمیگه وه اونگ دولت رئیسلرینگه خیر خواهلق قیلورینا هیچ سبب بولمادان قازاچی کتله‌سنده داها کوپ مشاهده ایتیلیردی.

قازاچیلارنینگ 6 ولایتیدن عبارت «آوروپا قسمی»، شرقی آوروپانینگ طبیعی یایلقلارینا ایگه بولغان 800 مینگ مربع کیلو- مه‌ترلک بر یرینی احاطه قیلادر. اونگه‌ن عصرنینگ ایککنچی یار- یسیندان اعتبارا بو قازاچی یرلرینگه روس حکومتینینگ حمایه‌سی وه تشویقی آستندا — بو محصولدار قازاچی یرلرینی تاروب آلاق وه طبیعی یایلقلارینی ایگه‌لله‌مک اوچون اچ روسیه‌دن قولونیزه ایتوچی روس مهاجرلاری آقماقدا باشلادیلار. «اینوغوروودنی‌لر» («یابانلار») دیب آتالغان بو کیلمه‌لر وه اولارنینگ نسللری آقرین- آقرین بعضی یرلرده حقیقی قازاچیلار سانی بیلن تینگله‌شه‌رلک درجه‌ده کوپه‌یدیلر.

قازاچیلار 1917 نچی ییلدا اوز مستقل دولت حیاتلارینی قورماقغا باشلاب استقلالیت اعلان ایتدیلر. بولشه‌ویکلر بوگا راضی بولمادیلار وه آرادا اوروش باشلاندی. اوچ ییل قدار اوزا- غان بو اوروش ایک دهشتلی وه بولشه‌ویکلرنینگ قیلغان محاربه- لاری ایچنده ایک قانلی بر محاربه بولغان ایدی. لاکن تأسفکه قارشو یالغز اوز ایچکی یاکلیشلقلار وه ده‌نیکین، ورانگل کبی روس کنیراللارینگ عکس‌الانقلابی حرکتلری نتیجه‌سنده حاصل بولغان قیلنقلار یوزه‌دن‌گه ایمه‌س، بعضی آوروپا دولتلرینینگ

Abdulvahap Kara

قازاقچیلارغا قارشو یوروتکه‌ن پاکلیتی سیاستله‌ری نتیجه‌سنده قازا-
چیلار روس بولشه‌ویکله‌ری بیله قیلغان بو محاربه‌له‌رنده یه‌ڭیلدیلر.

قازاقچی اولکه‌له‌رینی قاپلاغان حاضرغی بولشه‌ویک استیلا-
سینینگ وظیفه‌سی قازاقچی خلقینی «ملتسیزله‌شتیرمه‌ك» («دهناسیو-
نالیزاسیون») — یعنی بوتون قازاقچی تشکیلاتینی توپیده‌ن قوروت-
ماق، بوتون سوتاقان قازاقچیلارنی شمالده‌گی آرخانگیل او-
بالاریغا، سولوفکی وه سیبیریاگه محقق اولومگه سورمه‌ك ایدی-
مه‌کدر.

بولشه‌ویکله‌ر قازاقچیلیقغا قارشو قیلغان کوره‌شله‌رنده حتی «قازاقچی»
نامییه‌ده اوزاقدان وه قوللانوشدان چقارماقغا ترشیب، بونی هوس
سالماق چاغندا هم رسماً همده فعلاً تطبیق ایتدیلر.

لاکن ملی روح، خصوصاً کوچلی قازاقچی روحی اولدوروله
بیلمه‌س. قازاقچیلار هم توختاوسز وه اصرار بیله‌ن، فرصت کیلگه‌ن-
کیلمه‌س اوز آنا یورتلارندا کیڭ بر فه‌ده‌راسیون اساسیدا قوری-
لغان، آیریم ولایتله‌رنینگ سیاسی مختاریتی وه بر سیاسی ملت
اولاراق برلشکه‌ن بوتون وطنداشلارنینگ بارچا مدنی وطنداشلق
حریتینی تأمین ایته‌درگه‌ن «مستقل قازاقچا دولتینی» قورماق مسئله-
سینی آلدیلاریغا قویماقدادرلار.

قازاقچیلار آلدندا — غایه‌وی وه سیاسی — یالغز بر گینه
یول باردر که اوده: اپرپشیله‌چه‌گی محقق کیله‌چه‌کنینگ محکم
اساسینی قویماقدر. اهالیسینینگ سانی، یرینینگ کینگلگی هم
اویغون جغرافی وضعیتی وه طبیعی بایلقلاری، بولارنینگ همه‌سی
بویوك هم کوچلی بر دولت قورماق اوچون اویغون شرطلاردر.
بو دولت اوچون لازم بولغان معنوی اساس اولاراقده قازاقچی
ملتینینگ روحی باردر.

قازاقچیلار برلگی فکری قازاقچیلار آراسندا هه‌ر زمان بار
بولغان، بو فکر فرصت تاپیلیر-تاپیلماس تحقق ایته باشلامشدر.

1917 نچی یلنینگ کوکله‌منده، روس چاری تختدان توشوری-
لگه‌چ درحال بر نیچه قازاقچی جمهوریتله‌ری قورولوب، بولار
ارتق یلنینگ کوز موسمنده یاقن کیله‌چه‌کده قازاقچانینگ سیاسی
برلگه بولغان «جنوب-شرق اتفاقی»نی توزدیلر.

بولشه‌ویك محاربه‌له‌ری قازاقچی خلقینینگ بو دولت قورولو-
شیغا توسقونلق قیلدی ایسه‌ده، قازاقچیلار برلگی فکری قازاقچیلار
یوره‌گیده تیره‌ن بر صورتده یرله‌شوب قالدی. 1920 نچی یلدا
«یه‌قاته‌رینودار» شهرنده برنچی قازاقچی قونغره‌سی — دون،
قوبان وه تره‌ك بویوك ملی پارلامانی — چاقریلدیغی زمان بو فکر
قازاقچیلارنینگ اوز آنا یورتلارندا یه‌نه بر دفعه قوزغالدی.

قازاقچیلارنینگ بو ملی آزادلق فکری، وقتیله بوقاپلغان اوز
قازاقچا دولتله‌رینی یه‌ڭیده‌ن قورماق حرکتله‌ری، ایندی مهاجرتده
«آزاد قازاقچلق» شکلنده یه‌ڭیده‌ن توغمشدر. مهاجر قازاقچیلارنینگ
بوتون متفکر قسمینی قاپلاغان وه بولشه‌ویکله‌ر قوال آستداغی
قازاقچیلارچادا مطلوب بولغان بو حرکت اصلا یه‌ڭیده‌ن اویلاب
چقاریلغان بر نه‌رسه ایمه‌س. بو حرکت یالغز قازاقچیلاردا موجود
اخلاقی، سیاسی، سیاسی-جغرافی هم اقتصادی ماهیتده‌گی عصری
ذیلله‌ر که‌گه ایمه‌س، عینی زمانده قازاقچی خلقینینگ روس رسمی
تاریخچی ذهنینینگ قالبی طبقه‌سی آستدان «قازوب» چقارماقغا
موفق اولدوغی اوز حقیقی قازاقچی تاریخینه اساسلانغان مستقل
دولت حیاتی قورماق فکر وه اراده‌سینینگ بر افاده‌سی وه
«نتاه‌سی»دیر.

قازاقچی ملتی اوزون زمانلاردان بری قویولوب کیلگه‌ن
ایکی اساسله‌رکه بناءً یاشاب کیلمه‌کده‌در. بو اساسله‌ر 1917 نچی
وه اوندان سونگمو یللاردا آشکار بر صورتده یوزه‌گه چقدی.
ایندی قازاقچی ملتی کیله‌چه‌کده اوز آنا یورتنده، بو توپراق بیله‌ن
مدنی جهتده‌ن باغلی بولغان باشقا خلقلارله برلکده، بویوك مدنی،

Abdulvahap Kara

سیاسی بر ملت یاراتماق اوچون بو اساسلەردەن فایدەلەنمەلیدر.

آزاد قازاچی حرکتی، قازاچی عنصرلارینگ وە عمومی هم خصوصی حقوقلاردا وە دولتگە قارشو وظیفەلاردا برابرلیگی رولگەن باشقا وطنداشلارنینگ مدنی کوچلەرینگ بریلەشدیگی قازاچی وطنینگ سعادتینی مەنە بو شکلدە تصور ایتەدر.

ایغنات بیلی (Игнат Билый)

* * *

روس ایمپەریالیزمنە قارشی

سوڭگی چاغلار مهاجر روس غازیتالاری، آیڼیقسا «میلیوکوو غازیتاسی «پوسلەدنیە نوووستی» طرفندان بیدانە آتیلمش استقلالچیلارا قارشی روسلار برلیکی جبهەسی شعاری قافقاسیا، اوقراینا، قریم، ایدیل، اورال استقلالچیلاری آراسیندا مهم قیمیلداتما (حرکت) توغدوردی. بو قیمیلداتما آیڼیقسا بزیم تورك جبهەسیندە قانات یاغاقدادر. رفیقمز «استقلال» ایلە «یاڭا ملی یول» بو مسئلە اوستندە شایان دقت مقالەلر یاسادیلار.

«یاش توركستان» بوندان اولکی سانیداغی «روسلارنینگ «تورك لەخاستالیغی» باشلقلی باش مقالەسیندە بو خصوصدەغی فکرینی بیلدیرمشدیر. بو کون بز بوراده رفیقمز «امل مجموعەسی»نیڭ سوڭگیجی 1 انچی شباط (فیورال) نومروسنداغی دوستمز قریملی جعفر سید احمد بیکنینگ «روس ایمپەریالیستلاری تلاشدە» باشلقلی مقالەسیننیڭ توبەندەگی خلاصەسینی کیرەمز.

«بولەرگ، دعوامزنی بر اولدوغینی وە بر بریمزە صمیمی الل ویردیکیمزی، اگر کندیمز بیلمەمز کافی دەگیلدر. دعوامز بوتون دنیا قارشیسندا کورکی گوریلەرەك جالله، یاشلە مدافعە ایدیلەجەك اڭی مقدس تاریخی دعوالەردەندر. برلیکمز روس ایمپەریالیزمنی کی وارلغمزی کومەگە عزم ایدەن بر قوت قارشیسندا البتە یارسیلماز. بوننگ هەمیز

ایچین بر فلاکت اولاجاقی البتدە بەلك آشکاردر. فقط بوتون یونلاری جهان سیاستندە بویوك بر فوقعرەدە تام بر اتفاقلە ایشلیدیرمەمزگ هەمیز ایچین ویرەجەکی مثبت نتیجەلر البتدە چوق وە هەمدە بەلك چوقدر. بونی یاپماق چوق لزوملو بر ایشدی. بو کون ایسە بونگ یاپیلماسی سروری وە فرض اولدی. چونکە تهلکە یوروسی چالماقدا اولان روس ایمپەریالیزمی هەر جبهەدەن بزی اورماقدا وە هەر جبهەمزدن بزی یارچالاماقا قالقیشیور. بونگیچون بوتون آق، قیزیل روس ایمپەریالیزمنە قارشی استقلالچیلار اتفاقی...

بونی بزدەن تاریخ ایستیور. بونی بزدەن قربان توشمش مبارك شهیدلەریمز ایستیور. بونی بزدەن حق وە عدالت ایستیور. بونی بزدەن تاریخنگ تاپمادیغی آڭی قورقونچ بر جهنمدەن جانینی قورتارماق ایچین چیرپینان ملتلەریمزگ قورتارلماسی وە استقلاللارینگ ابدیا مصون قالماسی ایستیور.

محکوم ملتلەر اتفاقی روس ایمپەریالیزمنە قارشی اڭی طبیعی وە اڭی ساغلام سیغورطەمز اولاجاقدر. وە بزە جهان سیاستندەکی حقلاریمز، منفعتلەریمز وە شرفلەریمزلە متناسب بر وضعیت قازاندیراجاقدر. روس ایمپەریالیزمنە وە اونلارڭ وعدلەرینە ویریلەجەك اڭی تاریخی وە اڭی گوزل جواب آنجاق وە آنجاق محکوم ملتلەر اتفاقیدر...»

* * *

توركیەدە

بر تورك دیپلوماتینك «ارمەنی مسئلەسی» حقندەغی بیاناتی

استانبولنگ کوندەلك غازیتالاریندان بولغان «جمهوریت» ملت 14. I. 33 دە چیققان سانیندا، یاریسیندا منتشر «قاوروش» نام ارمەنی غازیتاسیدان آلنارق بر تورك دیپلوماتینگ «ارمەنی دعواسی» حقندە توبەندەگی بیاناتی باسیلغان:

«بز سزگ ارمەنی دعواسی دیدیگکز شینگ علیهندەیز. بوپلە

Abdulvahap Kara

بر دعوا یوقدر، اوناسادا احتمال یوقدر. بزجه، سابقه تورك
تابعیتنی حائز ئەرمەنیلەر واردر، كه مختلف سیاسی احوال وه شرائط
تأثیریله یاسایودتیر اولاراق وطنلاریدان اوزاقلاشتیلارلار. بولار
وطنلاریغا دونبدوكلەری زمان بالطبع برافدیقلاری املاكه تكرار
صاحب اولاجاقلار، یاخود بدللەرینی آلاجاقلاردر.

سزلار آك بویوك خطاكر لوزانا كەلیب بزلەرە تكلیفلەردە بو-
لونماكر اولمشدر.

توركیەكه بوتون دوشمانلارینا غلبه چالمشدی. تكلیفلەر وه
شرطلار دیكلەمەك ایچین دەكیل، آنجاق كندی شرط وه تكلیف-
لەرینی قابول ایتدیرمەك ایچین لوزانا كەلمشدی. ئەرمەنی مللەریك
لوزاندا نه دیدیكینی خاطرلارمیسكر؟ «یا بزه سزك توپراقكزدا بر
اوجاق ویریرسكز؛ یوقسا بزده دعوامیزی آوروپا دولتلەرینه برا-
قیرزه». بولندا جوابی قیساجا وه منطقی اولاراق شو اولدی:
«ایستەدیككز یره مراجعت ایدەكز».

«ئەرمەنی مسئلەسی» حقدە «یاش توركستان»نك كیلەجەك
سانیدا آیریجا مقاله باسیلاجاقدر.

ساویت روسیەسیله توركیە آراسندا

«جمهوریت» غازیتاسینك 24. 1. 33 سانیدا باسیدیغی بر خبر-
كەكورە، توركیە صنایع عمومی مدیری شریف بك ریاستندە تورك
مهندسلەریندەن مركب بر هیئت شباط (فیورال) ایچندە موسقواغا
كیتەجەكدر. تورك مهندسلەری موسقوادا روس متخصصلاریله بر-
لیكدە چالیشاراق آناتولیدا قورولاجاق فابریقالارغا عائد پلان وه
پروژەلەرنی حاضرلایاجاقلار وه اوندان سوكرا روس مهندسلەری
ایله برلیكدە آنقاراغا كیلەجەكلەردر.

كابلدا توركیەنك یەڭی بویوك ایلچیسی

آناتولو آژانسی (.A. A)نك یانوارنك 24 ندە آنقارادان

«جمهوریت» غازیتاسیغا بیلدیردیكی بر خبركەكوره، كابل بویوك
ایلچیلكه توركیەنك بوروتغو طهران بویوك ایلچیسی ممدوح شوكت
بكك بیلكیلەندیكی اجرا وكیللەری هیئتجه قرارلاشتیریلمش وه
رئیس جمهور حضرتلەرینك تصدیقنه عرض ایدیلمشدر.

ممدوح شوكت بك توركستان (وه قافقاسیا)نك بوكونكی
احواللەدان خبردار، معلوماتلی بر دپلومات وه تجربەلی بر تورك
دولت آدەمیدر. بو سایەلی ذاتنگ توركیە-آفغانستان دوستلق
مناسبتلەرینی بوكونكیدەندە آرتدیریب، ایكی دوست وه قاریندش
كیمی دولت اوچون بویوك خدمت كورسەتەجەكنه بز یورەكدەن
ایناناموز.

• • •

اینگلتەرە-ایران اختلافی

«یاش توركستان»نك اوتكەن سانیدا اینگلتەرە-ایران آراسندا
ایران نەفتی اوستوندە توغولغان اختلاف حقدە یازیب اوتكەن
ایدیك. اینگلتەرە حكومتی آرزوسیله بو اختلافنك حل ایتیلیشی
مللەر اویوشمەسیكه تاپشیریلغان ایدی. مللەر اویوشمەسی شوراسی-
نینك 3 نجی فیورالدە قبول ایتدیكی قراری بویونچا بو مسئلەنك
تولوقچاسیغا قارالیشی شو ییلنگ مای آیغا قالدیریلغان. شو مدت
ایچندە مسئلەنگ حل ایتلیشی یولینی تاپماق اوچون ایران حكومتیله
«اینگلتەرە-ایران نەفت شركتی» آراسندا مذاكرات یورگوزولە-
جەكدر. شونی هم ئەیتیب اوتوش كیرەك، كه ایران حكومتینك
آل باشدان طلبی هم شو ایدی.

* * *

روماتیادا. شو فیورال آینگ باشلاریدا روماتیا حكومتی مملكتندە
عرفی ادارە اعلان ایتدی. بو مهم وه آغیر تدبیركه روماتیا حكومتی
مجبور ایتكەن سببلەر، «تاڭ» غازیتاسینگ 6-7 نجی فیورالدەغی باش

Abdulvahap Kara

بوکونکی تورکستان احوالندان

(باشی اوتکه‌ن سانده)

تورکستانلیلاردان علمنک تورلو بوتاقلاریدا یتیشیب چیققان پروفه‌سور، دوسه‌نتله‌ردن بعضی بیرله‌رینگ اسمله‌ری (اوزوم تانیغان وه ایشیده‌ن قالغانلاری):

1 — پروفه‌سور رحمت‌الله خالموراد — فیزیکچی، فیلوسوف، روس، تورکستان، آلمان، اینگلیز مطبوعاتلاریدا در معللیف اعتباریله مشهور. ماسکاو مهندس آقاده‌میاسینی بیرینچیلیک بیله‌ن بیتیریب چیققان. حاضر تعلیم‌تربیه آقاده‌میاسینک فیزیک پروفه‌سوری. 28 یاشنده‌لار. 2 — پروفه‌سور عبدالرؤف — فطرت — (ادبیاتچی)، 3 — ظریفه سید ناصر (تورکستانلو سید ناصر میرجلیلنک قیزی) (کیمیا دوسه‌نتی)، 4 — پروفه‌سور سید عالم شرف‌الدین، باکو عالی پداغوزی اینستیتوتینی بیترگه‌ن (ادبیاتچی، تاشکندلی یشی آتاجاق)، 5 — غازی عالم یونس (لسانیات پروفه‌سوری)، 6 — عبدالله اولانی (لسانیات پروفه‌سوری تاشکندلی)، 7 — قیوم رمضانی (لسانیات پروفه‌سوری، تاشکندلی)، 8 — پروفه‌سور دادا رجب (سیاسی اقتصاد پروفه‌سوری، خوجندلک)، 9 — دوسه‌نت عبدالله (دوقتور، ایچکی خاستالقلار متخصصی)، 10 — پروفه‌سور حکمت فیض‌الله (مارقسیزم‌له‌نینیزم پروفه‌سوری)، 11 — شریفه سیدناصر (تورکستانلو سیدناصر میرجلیل‌لک قیزی، موزیکا دوسه‌نتی)، 12 — آی بیک (شاعر)، سیاسی اقتصاد دوسه‌نتی، 13 — مطهره صابر قاری قیزی، (ادبیات دوسه‌نتی، تاشکندلی)، 14 — پروفه‌سور پولات سالی (تاریخ پروفه‌سوری، آینیقسا اورتا آسیا تاریخچی، بر تاتار اثرله‌ری بار)، 15 — پروفه‌سور قاری یازی (ریاضیاتچی)، 16 — پروفه‌سور سلطان سیگیزبای (فلسفه‌چی)، 17 — عثمان خان ایشانخوجا (فلسفه پروفه‌سوری)، 18 — عباس

مقاله‌سنده کوره (*) رومانیانک پوسته، ته‌لغراف، ته‌لفون، نفت، شکر کنزیک وه تیمیر یوللاری اداره‌سنده‌کی مأمور هم ایشچیله‌ر آراسندا موسقوا آکه‌نتله‌رینک، کنک صورتده، بولشه‌ویزم فائده‌سنه جاسوسلق حرکتی یورگوزه بیلگه‌نله‌ری‌ده‌ر. بو خبرنی بیرگه‌ن فرانسز غازیته‌سی حقلی اولاراق اوز ناماییدان:

«موقتی بحراندان استفاده ایتیب، باشقا دولتله‌رنیک هر تورلو ایچکی قیینلقلاریدان دائما اوز فائده‌سی اوچون اوروونوش. اوچونچی (قومونیست) اینته‌رناسیونالنک توب مقصدی بولغان دنیا انقلابینی تیزره‌ك ایشکه آشیریش یولوندا قوللانادرغان اصولی ایکه‌نلیکی آیلانیلدی» دیدی.

آلمانیادا: جهان اوروشی چاغی شرقی پروسیادا روسلارغا بیردیگی بویوك ضربه‌له‌ریله مشهور وه ایمدیکی آلمانیا رئیس جمهوری فیلدمارشال فون هیندنبورغ آلمان فاشیستلارینک باشلوغی هیتله‌رنیک حکومت باشیغا کیلیشیگه کوندی وه یانواریک 30 نده آلمان ملی سوسیالیست فرقه‌سی رهبری هیتله‌ر رياسته، توزولگه‌ن قابینه‌نی تصدیق ایتدی. آلمانیادا ملی‌سوسیالیست فرقه‌سینک ایش باشیغا کیلیشی بوکونکی آوروپانک اڭ مهم وقعه‌له‌ریندندر.

مانجوریادا قانچا مسلمان بار؟

توکیودا منتشر دیه‌گی یاپون مخبری، دیگه‌ن تورکچه آیلق مجموعه، 25. XII. 32 ده چیققان برنچی سانیده‌کی «مانجوریا مسلمانلارینك اتباهی» باشلقلی مقاله‌سنده، مانجوریا غازیته‌لاریدان اقتباس ایته‌ره‌ك مانجوریا مسلمانلاری سانینك ایکی میلیون قدار ایکه‌نلیکینی. بولارنك مانجوریانك 164 شهرنده یاشایدرغانلقلارینی وه 300 ده‌ن آرتیق مسجدله‌ری بار ایکه‌نلیکینی یازادر.

(*) «تان» غازیته‌سینک بش مقاله‌سی دائما فرانسه حکومتینک تیشقی سیاسته‌کی فکر وه یاقینی بیلدیریب تورادر.

Abdulvahap Kara

علی (فلسفه پروفسوری)، 19 — آتاجان هاشم (ادبیات دوسەنتی)، 20 — شاکر سلیمان (شاعر، ادبیات دوسەنتی).

بولاردان باشقا کیمیا، فزیك، ریاضیات، پەداغوژی پروفسورلاری، دوسەنتلەری بولسادا اولارنینگ آتلاری ایسمدن چیقدی. هر حالدا کوزگە کیرەرلك آنجاغنە اوقوموشلو آداملاریمز یتیشیب قالغانی آیقدر.

II — تورکستانلك اوزبیکستان بولومندە توبەندە کی عالی مکتبلەر بار:

1 — اوزبیکستان عالی تعلیم‌تربیه آقادەمیاسی، سمرقندەدر. درسلەر اوزبیك تیلیدە یوروتولەدر. 2 — باغچاچیلق اینستیتوتی سمرقندە، 3 — تولخوزچیلق وە یر توزدلوشی اینستیتوتی، سمرقندە، 4 — آتیول اینستیتوتی، سمرقندە، 5 — اوزبیکستان عالی طب اینستیتوتی (سمرقندە)، 6 — سو خوجالقی اینستیتوتی، سمرقندە، 7 — آسپیرانتلار اینستیتوتی، سمرقندە (350 آسپیرانت دوسەنتی بار).

8 — اوزبیکستان علمی تدقیقات اینستیتوتی، تاشکنددەدر. بوردا عالملار اوز اختصاصلارینی آشیرادرلار، علمی تیکشیریشلەر قیلیب ازلەر یاراتادرلار. آسپیرانت، دوسەنتلەر حاضرلایدرلار. بو اینستیتوتنگ تاریخ، ادبیات، لسانیات، طب، قیشلاق خوجالقی، فلسفه، پەداغوژی کەبی مهم بولوملاری بار. 9 — اوزبیکستان موزیکا علمی تیکشیریش اینستیتوتی (سمرقندە)، 10 — اوزبیکستان عالی صنعت وە تەخنیکە اینستیتوتی، تاشکندە، 11 — اوزبیکستان قومونیستلار دارالفنونی، سمرقندە، 12 — اورتا آسیا قومونیستلار دارالفنونی (باکو)، تاشکندە، 13 — اورتا آسیا دولت دارالفنونی (باکو) تاشکندە، 14 — بوخارا تعلیم‌تربیه اینستیتوتی، 15 — فرغانە تعلیم‌تربیه اینستیتوتی، 16 — اوزبیکستان تامینات دارالفنونی، سمرقندە.

III — حربی دائرەلەردە: اوزبیکلەرنینگ سمرقندە ایکی، تاشکندە بر، تاجیکلەرنینگ دوشنبەدە بر — بارچەسی 4 بولك

(بولوك) عسکرلەری بار. بولارنینگ یوزدە 88 قوماندانلاری ورکستانلیلار، بر قسم تاتار، بر قسم روسلاردر. 150 گە یاقین اوزبیك قوماندانلارینی تانیمان. بولارنینگ 92,5 — 93 فائضی اورتا تحصیل، یاروق قالیق، خوش خولوق بار یکیتلەردر. آتلارینی ایسلەی آلمادیم: 1 — حسن اوغلو (نامانگانلك)، 2 — مشرب اوغلو (قوقانلق)، 3 — اوزبیکبای اوغلو (اندیجانلق)، 4 — برات آوغبای (مەججالك‌یەلغەر)، 5 — غنی جان (مەرغیلانلق)، 6 — رسول خان (تاشکندلك)، 7 — محمد قول اوغلو (سمرقندلك)، 8 — جلیل اوغلو (سمرقندلك)، 9 — باجچا اوغلو (خوجندلك)، 10 — آتابای اوغلو (خیوەلك).

عالی تحصیل کورگەن یکیتلەریمز:

1 — میر شرف اوغلو (اوزبیکستان بوتون حربی کوچلەرینگ ریغادا قوماندانی وە قومیساری. س. س. س. ر. حربی آقادەمیاسینی بتیرگەن. نامانگانلك. ابراهیم بیك لاقابلی بلەن بولغان محاربەدە مشهور دیەتکو (اورتا آسیا حربی انقلابی قومیتەسینینگ رئیسی) وجیف سەن» آلدی» میر ـ رق اوغلو ایسە قیزیل بایراق نشانی آلدی).

2 — یعقوب اوغلو (قوقانلق. حربی آقادەمیانی بتیرگەن. اورتا آسیا حربی انقلابی شوراسندا ایشلەیدر).

3 — تورغون بولات (نامانگانلك. حربی آقادەمیانك بوتون ساحەلەرینی برنچیلك ایلە بتیریب چیققان. اورتا آسیا حربی انقلابی قومیتەسندە ایشلەر ایدی. ملتچیلکدە عیبلەنب 1930 نچی یلنگ سوگلارندا قامالغان ایدی. نیمە بولغانی معلوم ایمەس).

بولاردان باشقا 4 اوزبیك یکیتی حربی آقادەمیادا اوقویدی. حربی آقادەمیاغا کیریش اوچون بر نیچە یل حربی تجربە کورگەن بولگەن کیشی بولوش کیرەك. توزوك کە علمگە ایگە بولوش طلب قیلینادر. شول سببەدن او یرگە کیرە بیلیش اوچون کوب قیینلق بار.

تاشکنددە اوزبیکلەر اوچون بر حربی اورتا مکتب بار.

Abdulvahap Kara

اوزون ييللار بولشه‌ويك
قيناولاريغا معروض قالب
نهايت تورلو قيينلقلار
ايچنده تورکستاندان قاچيب
چيققان تورکستان استقلال
لچيلاردان 62 ياشلق ملاقوت
آدينه قوربان اوغلى

يېگىتلەر:

ايرك ميدانيده آتلار اويناتيب
شانلى تاريخيغا قانيلا يازيب
كيتدى دەدەمز ميرات قالديريب
استقلاللى يورت بزگه يېگىتلەر!

— * —

ميراثيمزنى زور ايله آلغان،
«سن»گنى ناحق قانغا بوياغان،
ايرك اوغريسى وحشى قارتالدان
اوچ آلماق اوچون بودور يېگىتلەر!

— * —

يتش آنارگنى اوقلا تولديريب،
يوزه قلبجنى قندەن چيقاريب،
سەمەن آتگنى سفده اويناتيب
او استقلالنى قوتقار يېگىتلەر!

ميللك كەرنەيى چالندى يورتنگ،
بزقاييدوربو، عبد مليك
بربرەغوسى بايراغى يورتنگ
آتى قامچيلا نيور يېگىتلەر!

— * —

كورسى، چروانغا جان آتقالارنى،
روسلە برلەشيب قان ايمنگەنلەرنى،
او ناموس فروش آتاسزلارنى
كيسيب پارچالا دەگەر يېگىتلەر!

تموز — 1932 — استانبول
دوقتور ايلتەر.

توزەتيش: «ياش توركستان» سان، 3-6 دە (سورگون اوزاقيغا) شعرينيڭ 1 نچى مصرعنده‌گى (كەتەيبى) كلمەسينڭ (كتەلى)، 4 نچى مصرعنده‌گى (بيلەدى) كلمەسينڭ (بيلەمس)، سان، 11 دە (توركستان قورباشيلارىغا) نام شعرينڭ 4 نچى مصرعنده (مقرا) كلمەسينڭ (معزز)، عينى مصرعنده (او) كلمەسينڭ (اولوغ) و 14 نچى مصرعنده (ز اوگا) ايدەس (اوگا بز)، سان، 30 دە («اولەسى آى»غا) نام شعرينڭ 16 نچى مصرعنده‌گى (كولدورمەدىكەه) كلمەسينڭ (كولدورمەگەين) دەب توزەتيلشينى رجا قيلامەن. ايلتەر.

* * *

پاريسدا تورکستان حقنده بر معروضه

دەقابرنڭ 23 نده پاريسدا «پرومەتە» مجموعەسى أدارەخانەسنده «تورکستان ملى برلكى» («تمب»)نڭ آوروپا نشى وە «ياش تورکستان» باش محررى چوقاى اوغلى مصطفى بيك «تورکستاندا اوقتوبر انقلابى» حقنده معروضه سويلەدى.

بولتور 26 نچى مارتدا «پرومەتە» مجلسنده اوقولغان «تورکستاندا اقتوبر انقلابى» موضوعلو معروضەنڭ دوامى بولغان بو

Abdulvahap Kara

سوڭگو معروضه یوزنمزده، انقلاب دورینك قاندای کیچیکلیکی،
تورکستان خلقینك انقلاب چاغلارنداغی ملی وه سیاسی حرکتلرینی
وه روس انقلابچیلاری ایله تورکستانلیلار آراسندا باشلاغان یاقینلاشیش
شعاریك یمه سیندەن کوتولگەن نتیجەلەر یرالماغانلیغیلا تاپیشماق
اوچون، شبهەسز، کوپ خدمت ایتەجەکدر.

معروضه نەزلاری توبەندە کیلەردەن عبارت ایدی:

1) روسیه موقت حکومتیله بولشەویکلەر آراسندا کورەش باشلا-
نغیچ چاغدا تورکستانلیلار مطلق بیطرفلیقنی ساقلاب قالدیلار.

2) بونگ سبەبی، برنچیدەن — کورەشکەن روس انقلاب-
چیلار جبهەسینك ایکی قاناتینکدا تورکستانلیلار اوچون یات
(یاباغجی) کوچ بولوب کورونگەنلیکی، ایکنچیدەن — تورکستان-
لیلارنك اوز آلدیغا آیریچا بر حرکت کورسەتیشلەری اوچون او
وقت قوداللی کوچکه ایگه بولماغانلیقلاریدر.

3) بولشەویکلەر ایش باشیغا کیلگەرکەن «تورکستانلیلارنی مملکت
وه دولت ایشلەریگه قاتناشترماسلق حقدە» قارار چیقاردیلار.

4) تاشکند «علما جمعیتی»، باشقا ملی تشکیلاتلارنگ رأیینی
آلماسدان، بولشەویکلەرگه داونلارلە برلەشیب تورکستان حکومتی
قورماق حقدە تکلیف کوندەردی.

5) اوچ هافتا قادار جوزولگەن سمرقند، فرغانە وه تاشکند
شهرلەرندە بولوب اوتکەن مصاحبەلەر نتیجەسندە تاشکند «علما
جمعیتی» ایله کیلیشیب، بردەن ساویت حکومتیگه بیریلیب کیتمەگەن
روسلار جبهەسینی تورکستان ملی حرکتیگه (بروژەدە بولغان
«تورکستان مختاریتی» ایدی) خیرخواهلی بیطرف حالغا کلتیره بیلیندی.

6) 27 نچی نویابر (10 نچی دەقابر)دە خوقندە تورتونچی
تورکستان فوق‌العادە قورولتایی تورکستانی مختار مملکت دیب
اعلان ایتدی.

7) ساویت حکومتینگ باشلانغیچ دورلەرنەری تورکستاندا یور-

کوزدوب کیلدیکی مستملکه سیاستی.

بو قورولیدا درج ایتدیکلەر قطعەلەرنگ هەر قایسینی منطقی بیلن
اوز خاطرەلارلیلە تاریخی وثیقەلارغا اساسلانوب تصویر ایتدی.

معروضەنی وه معروضەچیگه قویولغان سوراقلارغا معروضەچی
طرفیندان قایتاریلغان جوابلەرنی تینگلەوچیلەر اوزون آلقیشلارله
قارشیلادیلار.

بو معروضەنگ قیسقاچا مفهومی «یرومەتە» مجموعەسینك سوك
(ییوار) نومروسندە وه «استقلال» غازیتاسینگ 20 نچی سانیدا
باسیلیب چیقدی.

* * *

«زاپوروغلیلارنك تورك سلطانیغا مکتوبی»

(ادبیر بر بازی مناسبیله)

«یاش توركستان»نك 37 نچی سانیدا «مرحوم «آلتنز مجموعه»
مدیری نهال بیکنك اویاتسز چیقیشیغا قارشو جوابیم» باشلقلی مقالەدە
نهال بیکنك دیناربلارغا وه قسماً معلم اوزومگه قارشی یازدیقلاری
زیلك منطقسز وه مطبوعاتدا قوللانیلمایدرغان اویاتسزلیق ایکەنلیکینی
کورستوب، «نهال بیك معلم «یەنگی توركستان» وه فرانسزچه
«اوروپالی مادام اوفسیدال» مجموعەسندە یازغان مقالەلەریمدەن بحث
ایتەرکەن اویاتسز ساختەکارلیق ایتدیکینی رد ایتە آلرمی؟» دیب
سؤال قویغان ایدیم. نهال بیکنگ شونگا جواباً یازغان «دیمارت باشیغا
جواب» باشلقلی یازیسی اویاتسزلیقنگ اڭ اوجیگه چیققانی دیب
آیتسا کیرەك... بو یازی یازیلدیغی اصول وه قوللاندیغی تعبیرلە
روس رسامی رەپین‌نینگ «زاپوروغلیلارنگ تورك سلطانیغا مکتوبی»
دیگەن بوتون دونیاغا معلوم بر رسمی (تابلوسی)نی ایسلەتدی.
رەپین تابلوسی توبەندە کیلەدن عبارتدر: بر غروپ زاپوروغلیلار (*)

(*) «زاپوروغلیلار» دیب ایتیلگەن «دنەپر» نهرینگ آتالارغا تاجیب
چیقان اورتا آیلانیچالارنی آتاب ایدیلەر، بولار روس حکومتیگه دوشمان بولغانلاری
کبی تورکلەرگه هەم دوشمان، کوزیلە قاراب کوب دوشمانلیق ایتەر ایدیلەر.

تورك سلطانینی سوکوش قصدیله اوگا «مکتوب» یوبارماقچی بولا...
درلاردا آرالاریندان یازو بیله‌درگه‌ن بریسینی (ییسار) یوبوره...
ماسا آرقاسیدا اولتوروب، آغزلاریدا کیلگه‌ن هر تورلو اقلاس...
سوزلرنی سویله‌یدره‌ك بر حقارتنامه یازدیرادرلار! تورك سلطانینی...
قارشی قوللانیلغانلاری تعبیر نه قادار بولغانچ، سوییز کوروب...
یازوچی «ییسار» نینگ یاپیدا تویلاغان زایوروغیلیلاردا شو قادار دولو...
تماقدا وه قووانماقدالار. تابلودا زاپوروژیلیلارنینگ کوزلری یاشه...
تولغوچجا، آغزلاری قولاقلاریدا ییتکونچه قاقیلاب، شادلانیب...
کولوب تورغانلقلارینی کوره‌مز...

مه‌نه ایمدی تورکستان تورکلری برلکده قارشی، آیلقا...
شخصاً مه‌نی «بولماماق» یتیله یازیلغان یه‌گی بر «تابلو»دا زاپوروژ...
لیلار «ییسار»ی رولینی تورکیات انستیتوسی آسیستانی نهال‌بیك اوز...
بوینوغا آلغان! اوگا ادیمز، سوییز وه هر تورلو هرزه‌لرنی...
ئه‌یتیب، یازدیریب تورغانلارنی بز یاخشی کبه بیله‌مز... بو طرز...
حرکت یازی صاحبینگ وه اونینگ آرقاسیدا تورغوچیلارنینگ تو...
تدوقلاری جبهه وه فکرلرینی لایق بر طرزده مدافعه ایتینگ...
یته‌رلك قادار دلیلله‌ری بولماغانینی گه کورسه‌ته‌دو...

وقتیله ذکی ایله آرامیزدا آنگلاشیلماسلیق چیقدیغی زمان مه‌ن...
توغرودان توغرو ذکی‌نینگ اوزیگه، سوکراق، آیدی توغانلاریبیز...
واسطه‌سیله «ذکی اوزینك ایسه‌دیکی بر آیدی یا بر تورکه‌لی...
تورکی، یا اینه باشقا بریسینی «حکم» (آربیتر) سایلاسین، اوز...
انصافینی شاهد ایتیب شو حکم آلدیندا مه‌نم اوزیم (ذکی‌نینگ) «حر...
کتلریگه» قارشی یازدیقلاریمنی رد ایتسین، مه‌نم ذکی‌نینگ اوزی...
سایلاغان شو حکم‌نینگ چیقاردیغی هر نه قرارینی سوزسز قبول ایته...
مه‌ن دیگه‌ن ایدیم. بو طرزده آنگلاشماقنی ذکی — اوز آرا...
داخلی مناسبتیمز (ایشلریمز) گه اجنبیلرنی قاتیشتیریب بولمایدو —
دیب رد ایتدی. ذکی رد ایتمه‌سه‌دن مه‌نم بو تکلیفنی قبول ایتمه...

ایدی، او وقت نهال هم حکم بولوب چیقا بیلور ایدی؛ لکن اونی
(نهالنی، تورکه‌لی بولدیغی اوچون، طبیعی) ذکی «اجنبی» دیب
ایسه‌مه‌دی. ایمدی بو کون اوزینك «اجنبی» دیب حکملك گه لایق
کوره‌مه‌دیکی بر کیشیگه ذکی 3.2 سه‌ده‌یه‌دلی او طرافدا بو طرافدا
...لاب، ئه‌یتیب یورگان سوییز اوسه‌کلرینی یازیب تاراتادرغان
«ییسار»لك» رولینی یوکله‌تکه‌ن...

ذکی‌نینگ نهالغا بیریب اوتورغان «بهاسی» مه‌نه بودور!...
نهالغا ذکی‌نینگ بیردیگه‌ندن آرتیق «بها» بیریشکه برینگ
...هم یوق!

جورالماس اوسال آدام اوسه‌لك آیتیای
اوسه کیده‌ن اوسال اولدر یه‌تی قاتنای
اوبات، انصاف اوسالغا جولداش ایمه‌س
تورالماید(ی) کوروگه‌نده‌ی یوتیب جاتیای.

[illegible]

تورکستان خبرله‌ری

1 — باختا اونومینی تیریب تیریش سوروگی بوتون تورکستان
اوچون 20 نچی ده قاپر دیب بیلگیله‌نگه‌ن ایدی. بو پلان یه‌جه‌ریلمه‌سه‌دن
قالغان. «پراودا ووستوکا»نینگ 26. XII. 32 سانداغی استاتیستیك
معلوماتیدا، تورکستانینگ تازاغستان بولومیده‌ن باشقا قسملریده باختا
اونومینك یوزده ... ایکی یاریمدان آرتیغراق (82,6%)
بریلگه‌نلیکی کورسه‌تیله‌دو. شو مسئله‌گه عائد یازیلغان باش مقاله
سده «پراودا ووستوکا» سنفی دوشمانلار وه آیریقسا سنفی دوشما...
لار وأیه بیریلیب، ... لاریات سنفی روحینی یوقاتقان «مجیبسر»،
«وجدانسز» فرقه اعضالاریدا قارشی اوتلو سوزلر وه آغولو دوقلار
آتماقدادر. مقاله‌نینگ ... بریده، «بز میلیگه‌ه‌نگ قولچوزلار تورذوك»،

Abdulvahap Kara

لاكن بو قولخوزلارنى اوزيمزگه يارارلق قيلالمادق، ديب شكايت
ايتلادر. بو بولشه‌ويك غازيتاسى هيچ‌اللى سوزلەر له «كمبه‌غاللر
آتاقى (پروفسيونلار) قايدا قالدى، مسئول فرقه اعضالارى،
قولخوز باشلوقلارى، مخصوص بريگادالار، تيكشيرو قوميسيونلارى
دى، يرلى فرقه قوميته‌لەرى نيچين اوخلاب ياتديلار» ديب باقريب
چاقرماقدادر... باختا تيرشى سفربرلگىدە غيرت كورسەتمەگەن بر ليبه
«ساوخوز» (حكومت خوجالقلارى) «قارا تاختا»غا يازيلماقدا.
مثلا اوزبيكستاندا «باقا باى»، «نادرباى»، تاجيكستاندا «واخش»،
«كافرنهان»، «شهر نو»، «جبلى كول»، قيرغيزستاندا «ايمان»
وە باشقا ساوخوزلار.

بولشه‌ويكلەرچە «قارا تاختا»غا يازيلماق ديمەك، هر نرسه‌دن
عدالە وە باشقا تورلو يمەك نرسه‌لەردن، فابريقا ماللارندان محروم
ايتليب، ساوخوزغا تارتيلغان عائله‌لەرنيك تورغان يرلەرندن قو
لاويلارى ديمەك‌دير.

2 — توركستانليلارغا يامان معامله. «پراودا ووستوكا» غازيتاسى
32 XII 2 ساندا تاشكنددا‌غى «قيزيل شرق» آتلى تيمير يول
ايشخانەسندە ايشلەوچى 163 توركستانلى (تورك) ايشچيلەرنيك
روس ايشچيلەرى وە ايشخانه باشلوقلارندان كورمەكدە بولغان يامان
معامله‌لەر حقندە شكايتلەر ايتب تورغانلارنى يازادر. روس ايشچيلە
رى توركستانليلارغا قارشى «ملى بويو كلوك» كورسەتمەكدەلەر.
ايشخانه قوميته باشلوغى اشروغانوف ديگەن بر روس قوموونيستى
اوزبيكە اوروپالار ايتليب بيلگيله‌نگەن توريرين الى اوغلى يانيدا
بر توركستانلى قوموونيستنى يانيغا يولاتمايدان، اوز بيوروسيدان
هايداپ چيقارار ايكەن.

مەنە روس بولشه‌ويكلەرنيك توركستانداغى «ايرا لالى» برابدرلىگى!

(خبرلەرنيك دوامى قاپاقنيك 2 وە 3 نچى بيتلەرندە.)

Verantw.: [illegible] für Verlag und Redaktion: Herbert Wolf, Berlin SO 36
Druck: [illegible]druckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4

3 — بەنە باختا اطرافندا: «پراودا ووستوكا» غازيتاسى 2 نچى
يەنوار ساندا «باختا اوچون كورەش» موشتومزورلارغا قارشى
سنفى كورەش» باشلقلى اوزون مقالەسندە، فرغانە، آنديجان مه‌دن
يلان اطرافندا ساويت حكومتينك باختا سياستينگە قارشى خلق
تامايدان بور كوزولمەكدە بولغان كورەشدن بحث ايتمەكدەدر. لەنكەر
قيشلاقندا «قيزيل غيرت» قولخوزيدا قاراشلى 7 تاتاب ياغنالق
يرگە باختا اورنومى آلماسدان بورون بوغداى ايكيب قويغانلار.
«شاه مرزا»، «اورتاقلار» قولخوزلارندا عموماً معرغيلان
اطرافندا آز وقت ايچندە 11 تانابر باختا خرمانلارنيا اوت قويغانلار.

4 — «لاتين-عرب» مجادله‌سى

عرب‌چەدن قول توزگيسى كەلمەگەن جاكا «الف بە»نيك
جاولارينا آياز بولماسين» باشلقلى مقالەسندە «سوسياليستيك قازاقستان»
غازيتاسى 16 نچى يەنوار ساندا توبەندەگى معلوماتنى بيرەدر:
«ياڭا (لاتين) حرفلارنينك جاولارى هالى هم كوب. گاه
بر جواتنى (مسئول) خدمتدەگى قوموونيستلاردا هنان عرب حرفين
قولدانولەكەلەدى. شهرلەردە قازاق خدمتچيلەرىلە استوديتلەرى
(عالى تحصيلدەگى طلبەلارى) كوبچيلكينك قازاق غازيتين مطلقا
اوقومايدرغانلارى ياتقالادى...
ولايت، آودان (قصبه)، آووللاردا حكومت ايشلەرى همان
ياڭا (لاتين) حرفكە كوچوروله‌سەدن كيلەدى...
قازانال آودانينگ فرقه اجرا قوميتەسى ايسكى عرب حرفين
يوقالتو اوردينا اوزى قصداً قولدانوب بوتون آودانغا نمونه كورسه
تەتوب اوتوروبدر.
«قيزيل تو»، ايله، «كورچيم» آودانلاريدا هم شو حال. ياڭا
حرفه جاولارى اولكەلك (مركزى) ادارەلەردە هم كوب. بو
ادارەلەرنينگ كوبچيلكى حكومت ايشلەرندە ياڭا حرفلارنى قولدا
نماى اوتوروبدر. قازاغستان اولقو قوميسارياتى باشنداغى ياڭا حرف
قوميتەسى يوققا آيناليب، جانسز قاراقچى بولوب قالماقدادر...»

Abdulvahap Kara